

Ciljevi institucijskog ranog i predškolskog odgoja u Hrvatskoj: od prvih početaka do nacionalnog kurikulumu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Debak, Katarina

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:172:352086>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-09**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET**

DIPLOMSKI RAD

**CILJEVI INSTITUCIJSKOG RANOG I
PREDŠKOLSKOG ODGOJA U HRVATSKOJ: OD
PRVIH POČETAKA DO NACIONALNOG
KURIKULUMA ZA RANI I PREDŠKOLSKI
ODGOJ I OBRAZOVANJE**

KATARINA DEBAK

Split, 2023.

Odsjek za rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Studij: Diplomski sveučilišni studij Rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Predmet: Povijesni kontekst ranog i predškolskog odgoja

**CILJEVI INSTITUCIJSKOG RANOG I PREDŠKOLSKOG ODGOJA U
HRVATSKOJ: OD PRVIH POČETAKA DO NACIONALNOG
KURIKULUMA ZA RANI I PREDŠKOLSKI ODGOJ I OBRAZOVANJE**

Studentica:

Katarina Debak

Mentor:

doc. dr. sc. Branimir Mendeš

Split, rujan 2023.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Metodologija diplomskog rada	2
3. Teleološka određenja odgoja	4
3.1. Pojam odgoja	4
3.2. Cilj odgoja	5
4. Pregled razvoja institucijskog ranog i predškolskog odgoja u Hrvatskoj kroz povijest ...	7
5. Pregled ciljeva institucijskog ranog i predškolskog odgoja u Hrvatskoj	12
5.1. Prvo razdoblje (1874.-1914.).....	12
5.2. Drugo razdoblje (1918.-1940.)	14
5.3. Treće razdoblje (1945.-1958.)	16
5.4. Četvrto razdoblje (1958.-1990.)	21
5.5. Peto razdoblje (1990.-danas)	27
6. Analiza ciljeva institucijskog ranog i predškolskog odgoja u Hrvatskoj od početaka do danas.....	33
7. Zaključak	37
Sažetak.....	39
Abstract	40
Literatura	41

1. Uvod

Razvoj malog djeteta određen je dvjema predispozicijama, a to su genetska te socijalna koju čini društvo te socijalno okruženje. Kad je riječ o odgoju i razvoju djeteta važan je utjecaj odraslih odnosno njihova vrijednosna orijentacija ili pogledi na dijete, djetinjstvo te očekivanja. Dvije su primarne okoline u kojoj dijete odrasta, a to su obitelj te predškolske ustanove. Tako svoje mjesto u odgoju djeteta i njegovom ishodu ima i država putem institucionalnih ustanova, zakona i programa to jest kurikulumu.

Polazište odgojnog djelovanja predstavlja cilj koji se u kurikulumskom smislu odnosi na očekivane promjene u ponašanju i razvoju djeteta. Promatramo li ih s ideologijskog aspekta oni su istodobno i očekivane promjene, ali i sredstvo za postizanje odgojnog ideala. Dakle, ciljevi odgoja doneseni na razini države oslikavaju njenu cjelokupnu paradigmu.

Paralelno s mijenjanjem političke paradigme, društvenih i ekonomskih prilika te znanstvenih spoznaja mijenjali su se i pogledi na dijete, djetinjstvo pa i cilj institucijskog predškolskog djelovanja u Hrvatskoj. Važno je napomenuti kako je cilj, barem normativno, pratio potrebe djeteta i roditelja u određenom vremenu. Ciljevi odgoja i obrazovanja propisani su brojnim zakonskim i programskim dokumentima. Prvotni cilj njege, skrbi i zaštite djece bez roditeljske skrbi te njege, zaštite i odgoja djece zaposlenih roditelja se kroz godine postepeno mijenjao te iz posljednjih dokumenata proizlazi suvremeni cilj u vidu cjelovitog razvoja, odgoja i učenja djeteta kao i razvoja njegovih cjeloživotnih kompetencija.

2. Metodologija diplomskog rada

Predmet i problem istraživanja

Kako bismo razumjeli ciljeve i promjene u ciljevima na području ranog i predškolskog odgoja u Hrvatskoj potrebno je poznavati njegov povijesni razvojni put. U sljedećem istraživanju ćemo promatrati kako se sukladno političkoj ideologijskog paradigmi te određenom vremenu i njegovoj pripadajućoj slici o djetetu, cilj institucionalnog predškolskog odgoja mijenjao i usavršavao.

Cilj i zadaci istraživanja

Cilj ovog diplomskog rada je istražiti te utvrditi promjene u ciljevima na području predškolske djelatnosti u Hrvatskoj od samih početaka pa do donošenja suvremenog Nacionalnog kurikulumu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (2014). Temeljem ovako definiranog istraživačkog cilja konkretizirani su idući zadaci:

- pojmovno odrediti fenomen odgoja te cilj odgoja,
- prikazati povijesni razvoj institucionalnog ranog i predškolskog odgoja u Hrvatskoj te njegovu zakonsku i programsku regulativu,
- prikazati odgojno-obrazovne ciljeve predškolske djelatnosti u Hrvatskoj u određenom povijesnom razdoblju te
- analizirati i usporediti odgojno-obrazovne ciljeve u razdoblju od samih početaka pa do danas

Istraživačko pitanje

Istraživanje koje se provodi u ovom radu je neempirijsko. Istraživačko pitanje koje usmjerava ovaj rad je kako se cilj institucijskog predškolskog odgoja promjenio od samih početaka pa do danas te koje su to promjene. Za prikupljanje relevantnih podataka potrebnih za provedbu ovog istraživačkog rada i odgovora na to pitanje ističe se rad na pedagoškoj dokumentaciji. U tu svrhu korišteni su sljedeći izvori i literatura:

- dokumenti (zakoni, programi, programske orijentacije te kurikulumi)
- pedagoška literatura
- članci u stručnim časopisima
- članci u znanstvenim časopisima

Provedba i rezultati istraživanja

Istraživanje će rezultirati analizom i usporedbom ciljeva institucijskog predškolskog odgoja u Hrvatskoj od samih početaka pa do Nacionalnog kurikuluma za rani i predškolski odgoj i obrazovanje.

3. Teleološka određenja odgoja

3.1. Pojam odgoja

U usporedbi s drugim bićima čovjek je najsavršenije te intelektualno najnaprednije biće. Ipak, istaknuti njemački filozof Kant ističe ideju da je čovjek jedino biće koje se mora odgajati. Odgoj je čovjeku jako važan, ali preostaje pitanje što je to odgoj? Obzirom da ne postoji sveobuhvatna definicija za odgoj teško je dati i jednoznačan odgovor na to pitanje. U pedagogiji postoje različite definicije pojma odgoj (Bognar, 2015).

Primjerice, Kujundžić (1982) je kako bi definirao odgoj, teorije odgoja razvrstao u tri grupe: heteronomna, autonomna i dijalektička. Heteronomna teorija odgoja shvaća odgoj kao fenomen uzrokovan vanjskim nepoznatim silama (na primjer mitske teorije odgoja) ili prirodnim silama. Autonomna teorija odgoja pak ističe da grupe ljudi ili sami pojedinci mogu biti kreatori vlastitog odgojnog formiranja i napretka. Nasuprot ovim dvjema kategorijama dijalektička teorija podrazumijeva da je odgoj rezultat djelovanja više čimbenika: genskih, obiteljskih, institucijskih, društvenih te njihovih međusobnih odnosa.

Autorica Bilić (2016) navodi i definiciju autora Nohla (1988) koji odgoj vidi kao dinamičan proces to jest neprestano kretanje naprijed djeteta koje danas nije isto kao i jučer. Istaknuti pedagog Brezinka (1994 prema Bilić, 2016) odgojem smatra socijalno djelovanje kojim ljudi nastoje trajno poboljšati ili zadržati vrijedne komponente čovjeka ili pak spriječiti nastajanje onih komponenata koje smatramo lošijim. Suvremeni hrvatski pedagog Ladislav Bognar (2001) nudi jednu od sveobuhvatnijih definicija odgoja. On smatra da je odgoj međuljudski odnos to jest odnos između roditelja i djece, djece međusobno, odgajatelja i odgajanika. U biti toga odnosa stoji poticanje rasta i razvoja osobnosti. Hrvatski pedagozi mlađe generacije, Bognar i Simel (2013) odgojem smatraju kreativni proces u kojem sudionici istražuju i igraju se svojim produktivnim mogućnostima. Dakle, u biti njihove definicije stoji sloboda i usmjerenost na pozitivne dječje mogućnosti.

Iako ne postoji jedinstvena definicija odgoja, autori se uglavnom slažu da je to specifična ljudska aktivnost čovjekovog postajanja čovjekom (Bognar, 2015). Tijekom povijesti pojam odgoja te položaj djeteta u odgojnom procesu se mijenjao i evoluirao ovisno o društvenim i političkim utjecajima. U prošlosti, još u starom i srednjem vijeku zanemarene su potrebe djece, a u središte je stavljena discipliniranost i poslušnost. Glavno sredstvo postizanja odgojnih ciljeva je bilo kažnjavanje. Pojavom humanizma i renesanse u središte odgojnog procesa stavlja se dijete. Čovjek to jest dijete postaje mjerilom svih vrijednosti. Početkom 20.

stoljeća odgojna paradigma se mijenja te se odgoj shvaća kao društvena pojava. Suvremeni pristup odgoju smatra slobodu i mogućnost višestrukih utjecaja na dijete važnim elementima odgoja. U središte se stavlja dijete, njegove potrebe, mogućnosti te cjeloviti razvoj. Ukratko rečeno položaj djeteta se promijenio iz pasivnog objekta u odgoju, preko aktivnog subjekta u odgoju do ravnopravnog partnera u odgoju (Bilić, 2016).

3.2. Cilj odgoja

Prve godine djetetovog života posebno su važne za njegov cjelokupni razvoj. Rano djetinjstvo predstavlja razvojno razdoblje intenzivnog psihičkog i fizičkog rasta i razvoja (Mendeš, 2020). Drugim riječima, prethodno navedeno razdoblje predstavlja temelj razvoja pojedinca. Dijete, smatra Bilić (2016), za razliku od drugih sisavaca, rađa se organski i instinktivno nespremno za preživljavanje u prirodi. Kako bi preživjelo te razvilo svoje genetski urođene predispozicije djetetu su potrebi njega, briga i skrb odraslih to jest odgoj. Dugo je godina bilo uvriježeno mišljenje da je dijete objekt vlastitog odgoja pa je tako u prvi plan isticana uloga roditelja, odgojitelja i institucija kao i što i kako oni moraju poučavati djecu da se ona formiraju prema njihovim ciljevima (Bilić, 2016).

Cilj predstavlja polazište bilo koje vrste odgojnog djelovanja. Matijević (2016) navodi kako pojam cilja, u pedagoškom i znanstvenom kontekstu podrazumijeva ono čemu težimo i što nastojimo postići. Dakle, početak svakog odgojnog procesa je uzimanje u obzir njegovih ciljeva.

Cilj je općenito izražena intencija odgoja i obrazovanja. Kako bi lakše razumjeli, ostvarili te konkretizirali te ciljeve stručnjaci ispisuju kurikulume odgoja i obrazovanja. Svaki kurikulum sadrži vrijednosti i načela koja nam pomažu u ostvarenju cilja. Prvi korak u definiranju ciljeva je jasnoća. Ukoliko postoje jasni i definirani izvori, principi i metode, ali ne i ciljevi, utoliko nije moguće započeti odgojno djelovanje.

Cilj odgoja se mijenjao tijekom povijesti. U razdoblju starog vijeka cilj je odgoja da se razvijaju vrsni ljudi koji će posjedovati vrline umjerenosti, hrabrosti i mudrosti kako bi postali savršeni građani. Srednji vijek je za zadaću imao odgojiti djecu koja će biti poslušna i disciplinirana. Veliki odgojni napredak događa se u humanizmu i renesansi kada cilj odgoja postaje čovječnost. U 20. stoljeću promjenom odgojne paradigme mijenja se i cilj odgoja koji se shvaća kao društveno usmjeravanje mladih. Bilić (2016) pojašnjava kako je odgoj usmjeren prema djetetu s ciljem razvijanja njegovih prirodnih i urođenih sposobnosti temeljem vlastite aktivnosti i razmjene iskustava. Znanja i vještine stečene na taj način pomažu mu da ostvari svoju i društvenu i osobnu učinkovitost. Napokon, 21. stoljeće donosi

suvremeni pristup odgoju. Zanemaruje se tradicijski pristup prijenosa vrijednosti na djecu, a u centar se stavlja omogućavanje slobode djetetu kako bi se ostvario cilj, a to je razvoj autonomne osobe i njenih stvaralačkih mogućnosti (Bilić, 2016). Polazište cilja je dijete, njegove potrebe i interesi te cjelovit razvoj.

Bognar (2001) smatra da cilj odgoja ima dva aspekta – individualni i društveni. Sljedeći taj pristup društveni aspekt cilja se odnosi na zadatke iz egzistencijalnog, društveno-moralnog i humanističkog područja odgoja. Individualni aspekt cilja podrazumijeva zadatke zadovoljavanja bioloških, socijalnih i samoaktualizirajućih potreba te kognitivnih, afektivnih i psihomotoričkih interesa. Bilić (2016) je sažela te aspekte u nekoliko crta definirajući ciljevima odgoja cjelovit rast i razvoj, samoostvarenje, samostalnost, zrelost, autonomiju, osposobljavanje za budućnost, ispunjen i kreativan život te konstruktivno sudjelovanje u zajednici. Dijete je cjelovito biće pa i cilj treba biti sveobuhvatan to jest uključivati sve dobrobiti i potrebe djeteta. Cilj odgojno-obrazovnog procesa zavisi od interesa i potreba djece te kao takav se ne može određivati neovisno o djetetu.

4. Pregled razvoja institucijskog ranog i predškolskog odgoja u Hrvatskoj kroz povijest

Rano djetinjstvo specifično je razdoblje u životu svakog pojedinca u kojem se događa intenzivni tjelesni i psihički razvoj. Položaj djeteta u društvu i shvaćanje djetinjstva mijenjali su se tijekom povijesti, a s njima i slika o djetetu. Autorica Bašić (2011) baveći se temom dijete i djetinjstvo spominje dvije slike o djetetu koje se mogu izdvojiti kroz povijest, a to su prosvjetiteljska i romantičarska. Istoimena autorica (2011) dalje objašnjava kako prosvjetiteljska slika, koja se zadržala do 20. stoljeća, dijete vidi kao biće koje treba disciplinirati te pripremiti za društvo. S druge strane, romantičarska slika poštuje dijete kao cjelovito biće s pripadajućim biopsihosocijalnim potrebama, a ono postaje subjekt vlastitog odgoja. Mendeš (2015) navodi kako je razvojna psihologija dugi niz godina rano djetinjstvo podrazumijevala kao razdoblje tjelesnog i psihičkog razvoja djece. Evolucijom mišljenja i pogleda na djetinjstvo shvaćanja su se promijenila te je djetinjstvo uz prethodno navedene komponente prepoznato i kao složeni sociokulturalni i pedagoški kompleks. Poznavanje povijesne slike o djetetu te pogleda na djetinjstvo važno je kako bismo razumjeli kontekst razvoja institucijskog predškolskog odgoja u pojedinim razdobljima te njegovu svrhu.

Institucionalni predškolski odgoj temelj je odgojno-obrazovnog sustava, a njegova koncepcija i realizacija rezultat je teorija o odgoju i razvoju djece predškolske dobi, rezultata dobivenih znanstvenim istraživanjima na području predškolskog odgoja i obrazovanja te obilježja društvenog okruženja u kojem dijete boravi (Mendeš, 2009). Obilježje odgojno-obrazovnog sustava je podložnost promjenama, usavršavanju i mijenjanju. Takav je prema Mendešu (2020) i hrvatski odgojno-obrazovni sustav koji je specifičan jer se razvijao u posebnim okolnostima budući da je bio dijelom različitih država. Pojava škole, a zatim i drugih odgojnih ustanova označila je institucionalizaciju odgoja i obrazovanja.

U institucijskom razvoju predškolskog odgoja na prostorijama Hrvatske postojala su razna razdoblja, a neka od njih nikako se nisu mogla jasno deklarirati kao predškolski odgoj (Došen-Dobud, 2019). Istoimena autorica naglašava kako je to razdoblje u kojem je glavna briga institucija bila posvećena zaklonu i zaštiti djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi. Tako su preteča predškolskih ustanova u Hrvatskoj ustanove namijenjene socijalnoj skrbi djece. Prema Baran i sur. (2011) prve ustanove za djecu predškolske dobi nastaju kao odgovor na potrebu čuvanja i zbrinjavanja socijalno ugrožene djece. Te ustanove socijalnog i humanitarnog karaktera počinju se otvarati početkom 15. stoljeća u obliku nahodišta, sirotišta,

prihvatišta, skloništa te dječjih domova. Prvom institucijom se smatra dječje nahodište otvoreno u Dubrovniku, 1432. godine sa svrhom primanja izvanbračne djece (do šeste godine života) dubrovačkih plemića, a poznato je pod nazivom Hospital milosrđa (Došen-Dobud, 2019). Adamović (1885 prema Mendeš, 2020) navodi kako su se u toj ustanovi djeca odhranjivala, a možda i školovala. Mendeš (2020) dalje dodaje kako su se kroz iduća stoljeća otvarale slične ustanove i u drugim mjestima diljem Hrvatske. Primjerice, 1452. u Zadru, 1579. na Hvaru, 1704. Godine u Splitu te 1806. u Šibeniku.

Ustanove poput sirotišta, prihvatilišta i dječjih domova organizirala su se s ciljem smještaja socijalno ugrožene djece bez roditelja te zaštite od ulice i loših utjecaja ulice. Glavni zadatak sirotišta je bio skrb i religiozno moralno odgajanje korisnika što je u duhu tog vremena (Mendeš, 2020).

Tijekom povijesti u Hrvatskoj je djelovalo više institucijskih oblika skrbi, njege i odgoja djece bez roditelja ili bez odgovarajuće roditeljske skrbi. Jedan od tih oblika je i dječji dom koji je djelovao u državnom ili crkvenom vlasništvu. 31. svibnja 1912. godine i u Zagrebu na Radničkom dolu je osnovan jedan takav, na inicijativu Udruge učiteljica (Serdar, 2013).

Sukladno potrebama i razvojem društva, ali i razvojem shvaćanja predškolskog odgoja, vremenom su se javljali i različiti oblici institucijske skrbi. Pojavom industrijalizacije i industrijskog društva sredinom 19. stoljeća, sve veći broj žena se zapošljavao u privredi. Uskoro su oba roditelja bila zaposlena pa se javila potreba za ustanovama koje će preuzeti brigu o djeci dok su roditelji na poslu. Riječ je o ustanovama koje su osnivali ili pojedinci ili crkveni redovi (Mendeš, 2020). Tako krajem 19. stoljeća djeluju slijedeće vrste zavoda za skrb djece koja čine tadašnji predškolski sustav, a to su pjestovališta, čuvališta, zabavišta i kombinirani zavodi.

Pjestovališta su ustanove socijalne skrbi, njege i zaštite za djecu od navršениh četrnaest dana života do treće godine života (Cvijić, 1895). Osim njege te skrbi o djeci provodio se i odgojni rad. Drugim riječima, čuvarice, tadašnje odgajateljice, nudile su djeci igračke te pri tom nadzirale njihovu igru u zatvorenom i na otvorenom. Prednost ovih ustanova je što su bile namijenjene i djeci iz radničkog staleža, a ne samo socijalno ugroženoj djeci. Prvo pjestovalište na prostorima Hrvatske osnovalo je takozvano Gospojinsko društvo 1. listopada 1885. godine u Zagrebu, a osnivač i dobrotvor mu je bio Juraj Haulik (Došen-Dobud, 2019). Uskoro je naziv jaslice postao sinonim za pjestovališta.

Čuvališta su prve ustanove koje su bile namijenjene djeci predškolskog uzrasta, a bile su usmjerene na tjelesni razvoj te čuvanje. Važno je spomenuti kako su to ustanove za djecu iz radničkih obitelji, i to u dobi od tri godine do polaska u školu (Serdar, 2013). Djelovala su u radnom vremenu od sedam do devetnaest sati, ovisno o potrebama roditelja, a pohađanje je bilo besplatno. Najveći broj čuvališta djelovao je 1880-ih godina. Godina 1842. se vezuje uz čuvališta jer je tada osnovano prvo čuvalište u Karlovcu. U tom razdoblju se počinje i naglašavati važnost odgoja u ranom djetinjstvu, a istovremeno se otvaraju i zabavišta.

Prema Baran i sur. (2011) početkom državne regulacije predškolskog odgoja smatra se propisivanje obveze osnivanja zabavišta 1874. godine. Rad zabavišta temeljio se na načelima Fröbelove pedagogije, a naglasak je stavljen na kvalitetu odgoja. Glavni cilj zabavišta bio je nadopuniti obiteljski odgoj te poticati cjelokupan razvoj dječjih sposobnosti. Uz to, zadatak im je bio i pripremiti dijete za školu (Cvijić, 1895). Baran i sur. (2011) navode kako su na početku svog djelovanja zabavišta bila namijenjena djeci pripadnicima bogatih obitelji. Međutim, nedugo nakon osnivanja postaju otvorena za djecu svih slojeva društva i to od navršениh tri godine života pa do polaska u školu (Cvijić, 1895). Serdar (2013) navodi kako se prema mnogim izvorima 1872. godina smatra kao godina osnivanja prvog zabavišta i to u vlasništvu Antonije Cvijić-Lukšić. Dalje se u tekstu referira kako prema podacima iz njemačkih novina *Agramer Zeitung* te Cuvajevog djela iz 1910. godine *Građa za povijest školstva kraljevina Hrvatske i Slavonije od najstarijih dana do danas* postoje naznake da je to isto zabavište otvoreno tri godine ranije, 1869. godine. Nedostatak zabavišta je kratko radno vrijeme u trajanju od tri do četiri sata prije podne i dva do tri sata iza podne, svakim danom osim nedjeljom i blagdanima, što tada nije odgovaralo potrebama zaposlenih roditelja.

Zbog takvog nedostatka ubrzo postaju popularni kombinirani zavodi ili pučka zabavišta. Naziv kombinirana proizlazi iz činjenice da su to kombinirane institucije koje su obuhvaćala i čuvališta i zabavišta (Seme Stojnović i Vidović, 2012). Svojevremeno to je bio najsavršeniji vid ustanove za djecu. Djeci je omogućena cjelodnevna skrb i njega kao i u čuvalištima, ali novitet je što su ovakav tip ustanova posjećivale zabavišne učiteljice koje su poučene načelima Fröbela provodile s djecom pet do šest sati dnevno (Cvijić, 1895).

U periodu od 1941. do 1945. godine postoji tek manji broj predškolskih ustanova, a većina njih djelovala je u nadležnosti crkvenih redova. U istom periodu antifašistička vlast nastoji otvoriti ustanove za zbrinjavanje predškolske djece bez roditelja. Tako su do 1948. godine predškolske ustanove bile u nadležnosti sustava socijalne skrbi, a nakon toga u nadležnosti prosvjetnih organa (Mendeš, 2020). Značajnija promjena za predškolski odgoj

dogođa se 1958. godine kada je donošenjem Općeg zakona o školstvu ozakonjeno uključivanje predškolskih ustanova u školski sustav, a Dječji vrtić je postao jedinstveni naziv (Došen-Dobud, 2019). Donošenjem tog dokumenta, pa sve do danas predškolske ustanove su postale temelj odgojno-obrazovnog sustava.

Briga za djecu, uključujući i njihov odgoj tražila je svoje zakonske okvire, opća pravila bilo to u državnim ili privatnim ustanovama. Tako reguliranje institucionalne predškolske djelatnosti od samih početaka možemo pratiti kroz dvije razine: normativnu to jest zakonsku i programsku to jest kurikulsku razinu. Normativna razina podrazumijeva niz dokumenata poput pravilnika, zakona, uredbi i sl., dok je programska razina regulirana različitim dokumentima, počevši od strukturiranih programa pa do Nacionalnog kurikulumu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (2014.) (Mendeš, 2020). Međutim, na samom početku normativna razina podrazumijevala je i programsku, a do njihovog razdvajanja došlo je nešto kasnije.

Promatrajući normativnu razinu, prvi dokument značajan za regulaciju institucijskog odgoja na prostorima Hrvatske, a donesen 1874. godine je *Zakon ob ustroju pučkih školah i preparandijah za pučko učiteljstvo u kraljevinah Hrvastka i Slavonija* (Došen-Dobud, 2019). Od ukupno 195 članaka koji čine ovaj dokument, za potrebe predškolskog odgoja važan je članak 76 jer spominje potrebu osnivanja zabavišta. Mendeš (2015) navodi kako je ovo prvi zakonski dokument koji spominje djecu predškolske dobi. Četiri godine nakon, 1878. godine na snagu stupa drugi dokument značajan za regulaciju predškolske djelatnosti, a poznat je pod nazivom *Naredba kraljevske hrvatsko-slavonsko-dalmatinske zemaljske vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu ob ustrojstvu zabavišt*(Došen-Dobud, 2019). Spomenuti dokument detaljno obrazlaže djelatnost, ustrojstvo, sadržaj i djelokrug rada zabavišta kao odgojne ustanove (Mendeš, 2015). Isti dokument definira i zadaću zabavišta smatrajući ga odgojnom ustanovom za odgoj predškolske djece što je prilično napredno za ono vrijeme.

Prema Došen-Dobud (2019) *Naredbu* su dopunjavali *Pravila za zabavište uzdržavana troškom gradske općine u glavnom gradu Zagrebu* iz 1883. godine, *Prijedlog kako bi se zabavišta mogla urediti u Kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji* iz 1891. godine te drugi. 1889. godine nastao je i prvi službeni dokument pod nazivom *Program rada zabavišta*.

Naziv obdanište ostao je aktualan do perioda iza 1945. godine, iako su se alternativno koristili nazivi obdanište i dječji vrtić. 1956. godine donošenjem *Općeg zakona o školstvu* dječji vrtić postaje jedinstveni naziv (Došen-Dobud, 2019). 1958. godine događa se veliki pomak u uključivanju predškolskih ustanova u odgojno-obrazovni sustav zahvaljujući *Općem*

zakonu o školstvu (Mendeš, 2020). Godine 1966. pojavljuje se novi *Zakon o dječjim vrtićima*. Samo godinu dana kasnije, pojavljuje se novi dokument koji postaje službeni program za sve dječje vrtiće u Hrvatskoj, a to je *Program odgojno-obrazovnog rada u dječjem vrtiću*.

Iz naziva prethodnih dokumenata da se zaključiti kako se svi odnose na dječje vrtiće. Sve do 1974. godine ne spominje se prihvata o djeci mlađoj od tri godine (Došen-Dobud, 2019). Pjestovališta, hranilišta, dadilišta i kolijevka kao ustanove namijenjene djeci do treće godine života, 1945. godine zamijenjene su nazivom jaslice. Međutim, jaslice su tada djelovale kao socijalno-zdravstvene ustanove. Tek 1974. godine donošenjem *Zakona o društvenoj brizi o djeci predškolskog uzrasta* jaslice postaju dio odgojno-obrazovnog sustava (Došen-Dobud, 2019). Nedugo zatim, 1977. godine izlazi i prvi zakonski dokument vezan uz njegu i odgoj djece jasličke dobi pod nazivom *Programske osnove za njegu i odgoj djece u jaslicama*.

U godinama koje slijede predškolska djelatnost dobiva na važnosti i razvija se zahvaljujući *Zakonu o osnovnom odgoju i obrazovanju* (1980), *Zakonu o društvenoj brizi o djeci predškolskog uzrasta u SR Hrvatskoj* (1981) te *Osnovama programa rada s djecom predškolskog uzrasta* (1983).

Modernizacija i razvoj predškolskog sustava značajno se razvija od 1990-ih godina pa sve do danas. Ovaj period razvoja započinje 1990. godine izmjenama *Zakona* iz 1981. Ovo razdoblje obilježeno je sa dva dokumenta na normativnoj razini, a to su *Zakon o društvenoj brizi o djeci predškolske dobi* (1991) te *Zakon o predškolskom odgoju i naobrazbi* (1997). Iz prethodno navedenog *Zakona*, izmjenama i dopunama 2013. godine nastao je službeni dokument koji vrijedi i danas.

Promjene se događaju i u programskom okviru. 1991. godine izlazi *Programsko usmjerenje odgoja i obrazovanja predškolske djece*. Ovaj dokument predstavlja evolucijski obrat jer njegovo polazište postaje dijete, njegove potrebe, interesi i prava (Petrović-Sočo, 2013). Dijete postaje vrijednost po sebi, sa svim svojim individualnim te ljudskim karakteristikama. Godine 2013. napokon izlazi suvremeni kurikulum koji je i danas aktualan, a to je *Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje*.

Put do uključivanja predškolske djelatnosti popločan je brojnim programskim i normativnim dokumentima, kao što se vidi iz priloženog. U stranicama koje slijede bliže ćemo se upoznati sa tim dokumentima te njihovim ciljevima koji su se odnosili na dijete.

5. Pregled ciljeva institucijskog ranog i predškolskog odgoja u Hrvatskoj

5.1. Prvo razdoblje (1874.-1914.)

Razvoj institucijskog predškolskog odgoja prešao je dalek put od nekad do danas. Njegov razvojni put može se rasporediti i u nekoliko važnih razdoblja. Prvo razdoblje započinje donošenjem prvih zakona i osnivanjem prvih institucija vezano za predškolski odgoj u 19. stoljeću, a traje do godina početka Prvog svjetskog rata.

Institucijski predškolski odgoj počeo se oblikovati i izdvajati kao poseban društveni segment tek u drugoj polovici 19. stoljeća (Došen-Dobud, 2019). Ovo razdoblje obilježeno je donošenjem prvih dokumenata koji su na normativnoj, a kasnije i na programskoj razini regulirali predškolsku djelatnost.

Prva zakonska regulativa, ali djelomično i programska koja se u Hrvatskoj u toj polovici stoljeća pojavila, točnije 1878. godine je *Naredba kraljevske hrvatsko-slavonsko-dalmatinske zemaljske vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu ob ustrojstvu zabavištah* (Mendeš, 2020). Već se na prvim stranicama ovog dokumenta može vidjeti kako prikazuje djelatnost zabavišta kao odgojnih ustanova te njegovo ustrojstvo i djelokrug rada. Mendeš (2020) navodi kako se na idućim stranicama dokumenta razrađuju odgojna sredstva u zabavištu, dob djece koja mogu pohađati zabavište kao i njihovo vrijeme boravka u zabavištima. Također, detaljnije se govori i o organizaciji zabavišta, uređenju i opremi zgrade i njenih prostorija te posebnim kadrovskim uvjetima.

Prvi paragraf prethodno navedene *Naredbe* definira zabavište kao „odgojilište djece na polazak škole jošte neobvezne“.¹ Dalje se nadodaje i zadaća zabavišta u vidu potpomaganja i nadopunjavanja kućnog ili današnjim rječnikom rečeno obiteljskog odgoja. U *Naredbi* se nadodaje da je zadaća zabavišta pripremiti dijete za školu primjerenim razvojem tjelesnih i društvenih sila. Dakle, zabavište namijenjeno djeci od treće godine do polaska u školu ima za cilj nadopunjavanje obiteljskog odgoja te primjerenim socijalnim odgojem i poticanjem fizičkog razvoja pripremiti dijete za školu.

¹ Kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, Odjel za bogoštovlje i nastavu (1878). Naredba kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu od 19. prosinca 1878., br. 3493 ob ustrojstvu zabavišta, prema Mendešu, 2020: 192.

Budući da ovaj dokument govori o zabavištima kao odgojnim ustanovama, u svrhu ispunjenja prethodno opisanog cilja uz pomoć čuvarica djelovale su zabavišne učiteljice, kvalificirane osobe za rad s djecom (Mendeš, 2020).

Gore navedenoj naredbi prethodio je *Zakon ob ustrojstvu pučkih školah* iz 1874. godine (Došen-Dobud, 2019). Od ukupno 195 članaka sortiranih u devet cjelina, posebno je važan članak 76 koji navodi potrebu osnivanja zabavišta to jest ustanova za djecu rane dobi. Ovaj dokument je ujedno i prvi zakonski dokument u povijesti hrvatskog školstva koji spominje djecu rane dobi (Mendeš, 2015).

Idući vrlo važan normativni dokument iz ovog razdoblja je *Zakon kojim se ustanovljuju načela pučke škole* iz 1869. godine, a dopunjen je *Zakonom* iz 1889. godine.² Ovaj dokument odnosi se na teritorij Dalmacije, a u svom sastavu sadrži i Ministarske odredbe o vrtovima za djecu. U tom poglavlju govori se o svrsi i uredbi vrtova za djecu, obrazovanju tadašnjih učiteljica dječjih vrtova te o odredbi hranilišta za djecu i jaslica.

Za potrebu ovog diplomskog posebno nam je važan dio o svrsi i cilju vrtova za djecu. Slijedeći ovaj dokument cilj dječjih vrtova je:

„podupirati domaći odgoj djece za vrijeme dok ona ne moraju pohađati školu; dakle pravilnim vježbanjem tijela i osjetila, kao i primjerenim izobražavanjem duha, pripravljati djecu za nastavu u pučkim školama“.³

U daljnjem tekstu, uz obrazloženje organizacije i funkcioniranja dječjih vrtova, posebno je važan dodatak kako odgoj u ovim ustanovama ne smije nalikovati na onaj u školi. Odgojni rad dužne su provoditi vrtlarice koje su morale proći propisanu izobrazbu.

U okviru programske regulacije institucijskog predškolskog odgoja u ovom razdoblju vrlo je važan *Program rada u zabavištu* 1889. godine. Mendeš (2020) napominje kako je dokument prvotno izrađen za potrebe rada ustanova na području Srbije, a kasnije formacijom Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca postaje obavezan i u Hrvatskoj. Dalje navodi kako je cilj zabavišta zaštititi djecu od utjecaja ulice i omogućiti im pravilan tjelesni, moralni i umni odgoj.

Dosadašnji dokumenti odnosili su se uglavnom na rad zabavišta. Međutim, na samom početku razvoja predškolske djelatnosti djeluju i druge vrste ustanova kao što su pjestovališta, hranilišta, dadilišta, dječje kolijevke, čuvališta, pučka zabavišta ili kombinirana te djetinjski vrtovi. U prethodnom poglavlju opisane su osnovne karakteristike ovih ustanova, dok će u ovom poglavlju pobliže biti opisani njihovi ciljevi.

² Zakon kojim se ustanovljuju načela pučke nastave za pučke škole od 18. Svibnja 1869. I Zakon od 2. svibnja 1883., u: Dizdar, 1913

³ Isto, 23

S početka ovog razdoblja na našem teritoriju djeluju pjestovališta, ustanove koje za cilj imaju „djeci ispod treće godine s čovjekoljubivih obzira pružiti onakovu njegu, kakovu im roditelji ne mogu davati“.⁴ Istoimeni autor spominje i cilj hranilišta za djecu definirajući ga kao pomoć djeci radničkih obitelji te njihov odgoj za red, rad, čistoću i dobro ponašanje.

Na teritoriju Hrvatske djeluju i ustanove poput dadilišta i dječjih kolijevki. Prva dječja kolijevka u Hrvatskoj je otvorena 1909. godine u Zagrebu, a nešto kasnije je osnovana i u Rovinju pri Tvornici duhana (Mendeš, 2020). Cilj navedenih ustanova je primati djecu do navršene treće godine starosti te im pružiti odgovarajuću skrb, njegu i zaštitu. Dječje kolijevke, nadodaje Mendeš (2020), za cilj su imale potrebitoj djeci osigurati materijalnu i moralnu pomoć.

Čuvališta kao prijelazni oblik od ustanova socijalnog karaktera prema odgojnim ustanovama kao zadaću imaju da djecu od navršene treće godine do polaska u školu „paze, rede i hrane, da se brinu za njihov tjelesni razvitak, da ih sačuva od pogubnog utjecaja“ (Cvijić, 1895: 15). Osim navedenog „u njemu se djeca priučavaju na pristojno ponašanje, na ljubav prema bližnjem, osim toga uče pjevati i moliti“ (Cvijić, 1895: 15).

Zabavišta, uređena prema Fröbelovoj metodi, za smisao imaju „da se domaći uzgoj podupire i dopunjava, i da se djeca naravnim i harmoničkim uzgajanjem pripremaju za nauku u pučkoj školi“ (Cvijić, 1895: 16). Franković i sur. (1963 prema Mendeš, 2020) spominju kako su zabavišta na samom početku djelovala sa zadaćom da tada podučavaju djecu stranim jezicima, a kasnije su radila na materinskom jeziku. Prvo zabavište u Hrvatskoj, u vlasništvu Antonije Cvijić Lukšić, izvodilo se na materinskom jeziku. Djeci je bila omogućena igra i zabava u vidu pjevanja, slušanja bajki, vježbanja, plesanja itd. (Cvijić, 1985).

I naposljetku, najsavršenije ustanove za djecu potkraj 19. stoljeća su pučka zabavišta ili kombinirana u kojima se djeca hrane i njeguju, a i po Fröbelovim načelima poučavaju (Mendeš, 2015). Riječ je o ustanovama u kojima su djeca uživala „savjestan i temeljit uzgoj, a ona djeca, kojoj je kod kuće manjkalo njege i nadzora, uživala su u pučkom zabavištu i tu blagodat“ (Cvijić, 1895: 16).

5.2. Drugo razdoblje (1918.-1940.)

Razdoblje između 1918. i 1940. godine obilježeno je formacijom Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca. Glede predškolskog odgoja i u ovom razdoblju razvijaju se zakonski i programski dokumenti. Također, paralelno s tim razvijaju se i ustanove za predškolski odgoj,

⁴ Zakon kojim se ustanovljuju načela pučke nastave za pučke škole od 18. Svibnja 1869. I Zakon od 2. svibnja 1883., u: Dizdar, 1913: 27

ali na margini društvenih interesa (Marinić, 1958 prema Mendeš, 2020). Međutim, za razliku od prošlog razdoblja u kojem je primjetan intezivni napredak na ovom području, u predstojećem razdoblju razvoj predškolskih ustanova stagnira zbog političkih i društvenih prilika izazvanih ratom

Važan dokument iz ovog perioda, a koji na normativnoj razini regulira cjelokupnu djelatnost je *Opšti pravilnik o osnivanju, izdržavanju, uređenju i radu obdaništa i sličnih ustanova za zaštitu i vaspitanje djece* donesen 1935. godine (Mendeš, 2020). Već i sam naslov sugerira kako se u ovim pravilnikom regulira osnivanje, financiranje, ustrojstvo i rad tadašnjih obdaništa. Sudeći po članku 2 ovog *Pravilnika*, Mendeš (2020) ističe svrhu obdaništa navodeći je kao zamjenu za obiteljski odgoj to jest njegu, ljubav i dom. Važno je napomenuti kako ovaj *Pravilnik* djelomično predstavlja i programsku regulaciju predškolske djelatnosti pa se u tom kontekstu razmatraju hranjene i odmor djece, igra u otvorenom i zatvorenom, rad u svim oblicima, zabava te učenje.

Ciljevi predškolskog odgoja u ovom razdoblju regulirani su i programskim dokumentima. Uz prethodno navedeni Pravilnik iz 1935. godine, drugi važniji dokument je *Plan rada s djecom u predškolsko doba u dječjim skloništima* (1938). Kao što i u naslovu stoji, izrađen je za dječja skloništa u Zagrebu, a središte programa je transmisijski pristup (Mendeš, 2020). Spomenuti dokument obrazlaže kako ostvariti odgojne sadržaje dijeleći ih u sedam područja: stvarna obuka, zatim vježbe osjetila, tvorba riječi, pjevanje, tjelesno vježbanje, igra te napoljetku zaposlenje (Mendeš, Županić-Benić, 2021). Na temelju mjesečnog plana djeca su bila izložena različitoj obuci u okviru odgojnih sadržaja, što je tada bio i cilj.

Dvije godine nakon, 1940. godine Ministarstvo prosvete Kraljevine Jugoslavije donosi *Program i način rada u zabavištima*⁵. Programom se uređuje dob djece za polazak, odgoj, metode rada, suradnja s roditeljima, program rada te cilj. Cilj je pomoći djeci da prihvate sadržaje s kojima će se susresti i u školi.⁶ Drugim riječima, cilj je pripremiti ih za školu. Zadaća je zabavišta sačuvati njegovom te odgojem poticati dječji tjelesni, duhovni i moralni razvoj, razvijati ljubav prema domovini, Bogu i Kralju te navikavanje na život u zajednici.⁷ Prepoznata je i važnost roditelja pa je i jedna od zadata održavati vezu s roditeljima, a naročito s majkama. Ipak, prema Mendeš i Županić Benić (2021) ovaj program

⁵ Program i način rada u zabavištima (1940). U: Mendeš, B. (ur) (2022). Programske orijentacije ranog i predškolskog odgoja u Hrvatskoj. Zagreb: Novi redak, str 155.

⁶ Isto, 13.

⁷ Isto, 13.

nije ostavio značajnije tragove u Hrvatskoj predškolskoj praksi zbog nepovoljne situacije izazvane ratovima.

Zbog neprilika Prvog svjetskog rata do 1928. godine bila je zatvorena većina zabavišta (Mendeš, 2020). Osim zabavišta, nakon Prvog, a prije Drugog svjetskog rata djelovala su i dječja skloništa ili male škole te obdaništa.

Dječja skloništa su ustanove socijalnog i poludnevnog karaktera. Namijenjena su djeci predškolske i mlađe školske dobi. Isprva se osnivaju za djecu radnika u gradu Zagrebu, a potom i u drugim gradovima (Mendeš, 2020). Uz zaštitu i zbrinjavanje, rad skloništa poprima i pedagoške značajke. Odgojni rad temelji se na različitim vrstama igre (slobodna, pokretna, glazbena itd.), slikanju, modeliranju i slično (Marinić, 1960/1961 prema Mendeš, 2020). Odgojni rad bio je povjeren učiteljicama koje su se doškolovala u području predškolskog odgoja i dječje psihologije. Djelovala su u različitim krajevima, a najviše ovakvih ustanova otvoreno je u Zagrebu (Mendeš, 2020).

U nizu ustanova sa zaštitnom i odgojnom ulogom djeluju i dječja obdaništa. Zadatak obdaništa bio je čuvati, negovati i odgajati djecu do navršene četvrte godine do polaska u školu, a čija su oba roditelja zaposlena.

5.3. Treće razdoblje (1945.-1958.)

Četrdesete godine prošlog stoljeća obilježilo je proglašenje Federalne Države Hrvatske koja je bila dio Federalne Narodne Republike Jugoslavije. U svibnju 1945. godine dolazi do oslobođenja zemlje, a Federalna Narodna Republika Hrvatska je promijenila naziv u Narodna Republika Hrvatska, a potom Socijalistička Republika Hrvatska (Mendeš, 2020). Budući da je i dalje bila sastavni dio Jugoslavije, SR Hrvatska je svoju cjelokupnu, pa tako i obrazovnu politiku usklađivala s politikom jugoslavenske federacije. Obrazovna politika je bila determinirana politikom Komunističke partije Jugoslavije. Dio te obrazovne politike odnosio se i na predškolski odgoj pa je istaknuto kako predškolski i izvanškolski odgoj treba shvatiti kao dopunu školskom odgoju i obrazovanju, kao sastavnom dijelu odgojnog rada, a shodno tome i više mu se posvetiti (Mendeš, 2020).

Po završetku Drugog svjetskog rata, Ministarstvo prosvjete NR Hrvatske počelo je ulagati svoje snage u obnovu odgojno-obrazovnog sustava. Prva zakonska uredba kojom se regulira institucionalni predškolski odgoj na prostorijama Hrvatske u ovom razdoblju je *Uputstvo za organizaciju i rad u zabavištima* iz 1945. Ovo *Uputstvo* koje je donijelo

Ministarstvo prosvjete Vlade FNR Jugoslavije određuje uredbe, pravilnike, programe i upute za organizaciju i rad u zabavištima.⁸

U prvom dijelu ovog dokumenta donosi se svrha zabavišta, a to je unaprjeđivanje tjelesnog i duševnog razvoja predškolskog djeteta. U nastavku ovog dijela navode se i ostali ciljevi poput:

- a) odgajati dijete u duhu životne dječje radosti i ljubavi prema domovima i njenim herojima,
- b) prema njegovim osobinama i sposobnostima stvarati osnove za njegovo kasnije obrazovanje
- c) svojim radom dati roditeljima primjer za pravilno odgajanje, njegovanje i podizanje djece.⁹

Iste godine, Ministarstvo socijalne politike i narodnog zdravlja donosi *Uputstvo za organizaciju, socijalno-zdravstveni i odgojni rad u obdaništima za djecu predškolskog uzrasta u gradovima i industrijskim naseljima*.¹⁰ Sadržaj *Uputstva* napisan je u 11 poglavlja koja sadrže opća pravila, osnivanje i uzdržavanje dječjeg obdaništa, strukturu, primanje djece, opskrbu djece, temelje odgojnog rada, upravu i osoblje obdaništa, uzdržavanje i imovinu obdaništa, odbor roditelja, nadzor nad radom obdaništa te završne odredbe.

U članku 1, poglavlja o Općim pravilima obdaništa su definirana kao ustanove socijalnog karaktera koje služe za dnevno zbrinjavanje, njegovanje i društveni odgoj djece u razdoblju od treće do sedme godine života.

„Obdanište omogućuje radnoj ženi-majci da aktivno učestvuje u privrednom, kulturnom, državnom, društveno-političkom životu naroda, a da u isto vrijeme podigne fizički zdravu i duhovno snažnu djecu, punu životne radosti i stvaralačkih težnji.“¹¹

U istom poglavlju, članku 2 opisane su i konkretne zadaće u svrhu ostvarenja ciljeva. U tom kontekstu zadaća obdaništa je da osigura djeci pravilan i primjeren tjelesni i umni

⁸ Ministarstvo prosvete Vlade Demokratske Federativne Jugoslavije: *Uputstvo za organizaciju i rad u zabavištima, Narodne novine, 7/145.*

⁹ Isto, paragraf I, točka 1.

¹⁰ Vlada Demokratske Federativne Jugoslavije – Ministarstvo socijalne politike, Ministarstvo narodnog zdravlja: *Uputstvo za organizaciju, socijalno-zdravstveni i odgojni rad u obdaništima za djecu predškolskog uzrasta u gradovima i industrijskim naseljima, Narodne novine, 60/1945*

¹¹ Isto, čl.1.

razvoji te društveni i umjetnički odgoj.¹² Također, navodi se i kako obdanište svojim radom treba davati primjer roditeljima za pravilan odgoj, njegovanje i podizanje djece.

Navedeni ciljevi ostvaruju se odgojnim metodama, a rad je povjeren odgajateljima. Zadaća odgajatelja je da izvodi djecu u šetnje, pjeva s njima, čita i priča, provodi tjelesno vježbanje s djecom, pomaže im u vršenju raznih zadataka i slično. Iz prethodna dva dokumenta može se primijetiti kako zabavišta i obdaništa imaju sličan cilj.

Važnost ovog razdoblja potencira i činjenica da je donesen prvi dokument kojim se uređuje rad dječjih jaslica. Riječ je o *Uredbi o dječjim jaslicama* koju je donijela Vlada Narodne Republike Hrvatske 1947. godine.¹³ Prema ovoj *Uredbi* jaslice su ustanova socijalno-zdravstvenog karaktera namijenjena za smještaj i društveni odgoj djece u dobi od navršenih mjesec dana do tri godine starosti. *Uredbom* je predviđeno da jaslice mogu biti stalne to jest osnovane u većim gradovima i mjestima i to pri većim poduzećima ili sezonske koje se osnivaju pri državnim ili poljoprivrednim imanjima i u većim selima za vrijeme sezonskih radova.

Sukladno *Uredbi* djeca korisnici jaslica trebaju biti pod konstantnim liječničkim nadzorom. Jaslicama upravlja upraviteljica koja je istovremeno i medicinska sestra. Osim navedenog, *Uredbom* se definira i zadatak jaslica, a on je sljedeći:

„Zadatak je jaslica:

- a) omogućiti ženi-majci da učestvuje u privrednom, kulturnom i društveno političkom životu naroda i da u isto vrijeme podiže fizički i duhovno zdravu i snažnu djecu, punu životne radosti
- b) Unositi u život obitelji zdravstveno kulturne navike u vezi s njegovanjem i odgojem djece i na taj način pomagati u borbi protiv oboljenja i smrtnosti djece“.¹⁴

Za zakonsku regulativu ovog razdoblja jako je važan i *Pravilnik o organizaciji i radu dječjih vrtića* kojeg je Ministarstvo prosvjete NR Hrvatske donijelo 1949. godine.¹⁵ Već na samom početku stoji kako se ovaj Pravilnik propisuje na temelju člana 22. stavka 2. *Uredbe o osnivanju dječjih jaslica* iz 1948. godine. Dječji vrtići su definirani kao ustanove za društveni odgoj djece, a namijenjene su djeci od treće godine do polaska u školu. U nastavku definicije

¹² Isto, čl. 2.

¹³ Vlada NR Hrvatske-Ministarstvo narodnog zdravlja: Uredba o dječjim jaslicama, Narodne novine, 109/1947.

¹⁴ Isto, čl. 2.

¹⁵ Ministarstvo prosvjete NR Hrvatske: Pravilnik o organizaciji i radu dječjih vrtića, Narodne novine, 8/1949.

stoji i kako je svrha dječjih vrtića „omogućiti što većem broju žena da sudjeluje u socijalističkoj izgradnji zemlje“.¹⁶

Kako bi se ostvarila spomenuta svrha ovim *Pravilnikom*, prema članku 3 određuju se i konkretne zadaće poput a) brige o zdravlju djece i tjelesnom razvoju, b) razvoja umne snage, volje i govora, umjetničkog odgoja, c) navikavanja djece da brinu o svojim sitnim ličnim potrebama, d) poučavanja djece „lijepom“ ponašanju prema vršnjacima i odraslima, e) razvijanja ljubavi prema domovini te f) odgojnim radom pripremiti dijete za školu.

Posljednji dokument koji je značio korak naprijed u pravnom reguliranju ovog razdoblja je *Zakon o dječjim vrtićima* iz 1956. godine. Ovim *Zakonom* dječji vrtići su ozakonjeni kao „dio općeg sistema društvenih ustanova za odgoj i obrazovanje mlade generacije“.¹⁷ Vrtići su ustanove za djecu od treće do sedme godine, a cilj i je osigurati odgoj i društvenu brigu za djecu te dobi.

U tom kontekstu izvedeni su i specifični zadaci dječjeg vrtića:

„Zadaci dječjih vrtića su naročito:

- a) da u skladu sa potrebama razvoja djece predškolske dobi pomognu u stvaranju osnovnih temelja za daljnji odgoj i obrazovanje mlade generacije:
- b) da zadovolje potrebu djece za zabavom i igrom i osiguravaju im vedro provođenje djetinjstva
- c) da surađuju i pomažu roditeljima na primjenjivanju suvremenih načela i metoda u odgoju i zdravstvenoj njezi djeteta predškolske dobi
- d) da preuzimanjem brige oko odgoja djeteta u vrtiću pomažu roditeljima , naročito zaposlenim roditeljima , u vođenju svakodnevne brige oko zbrinjavanja i odgoja djece i time stvore uvjete za aktivno i nesmetano učestvovanje žene-majke u svim djelatnostima našeg društvenog i privrednog života“.¹⁸

Promatrajući programski okvir, ovo razdoblje obilježeno je slabim razvojem programskih dokumenata. Neke od programskih smjernica pronalazimo u ranije spomenutim zakonskim dokumentima *Uputstvo za organizaciju i rad u zabavištima* (1945) i *Uputstvo za organizaciju, socijalno-zdravstveni i odgojni rad u obdaništima za djecu predškolskog uzrasta u gradovima i industrijskim naseljima* (1945). Zajedničko ovim dokumentima je što se u programskom smislu, odgojni rad provodio po metodičkim područjima.

¹⁶ Isto, čl. 1.

¹⁷ Sabor NR Hrvatske: *Zakon o dječjim vrtićima*, *Narodne novine*, 4/1956.

¹⁸ Isto, čl. 2.

Jedini isključivo programski dokument koji je napravljen za potrebe dječjeg vrtića, a namijenjen za dječje vrtiće i obdaništa grada Zagreba je *Plan i program rada dječjih vrtića u dječjim domovima i obdaništima za predškolsku djecu* iz 1947. godine (Mendeš, 2020). Ovaj programski dokument kojeg je donijelo Ministarstvo socijalnog stvaranja NR Hrvatske predstavlja predškolski program u čijem je središtu transmisivni oblik rada. Drugim riječima, usmjeren je na realizaciju odgojnog sadržaja.

Odgojni sadržaji su parcijalni i organizirani po odgojnim područjima kao što su fizički odgoj, umni odgoj, moralni odgoj i umjetnički odgoj.¹⁹ Unutar svakog odgojnog područja opisan je sadržaj i zadaci za djecu mlađe, srednje i starije dobi. Primjerice, fizički odgoj podrazumijeva zadatke poput usvajanja higijenskih navika, razvijanja pokreta kroz igru i tjelovježbu. Umni odgoj uključuje upoznavanje s prirodom, okolinom, životom i radom ljudi, razvijanje govora i osjetila, brojenje i početne računske operacije, upoznavanje s geometrijskim oblicima te mjerenjem. Moralni odgoj za cilj ima odgoj složne i organizirane dječje zajednice, odgoj i poticanje ljubavi prema domovini kroz domoljubne sadržaje. Zadaci umjetničkog odgoja su razvijanje stvaralačkih sposobnosti kroz radove na pijesku, u vodi i snijegu, modeliranjem, crtanjem, slikanjem te upoznavanje sa raznim materijalom.

U ovo vrijeme u Hrvatskoj djeluju ustanove poput dječjih domova, dječjih jaslica, dječjih obdaništa, dječjih zabavišta i dječjih vrtića. Lipovac (1985) navodi kako se organizacijom žena i vlasti dječji domovi formirali već u poratnom razdoblju, 45-ih godina prošlog stoljeća zbog brige o zaštiti i odgoju djece bez roditelja. Takvi domovi bili su organizirani u Dalmaciji. Potkraj travnja 1947. godine u Dalmaciji djeluje ukupno dvanaest dječjih domova, koji su zbrinuli 728 djece.

Osim u Dalmaciji, Lipovac (1985) navodi kako se dječji domovi otvaraju i u Hrvatskom primorju. Krajem 1945. godine u tom je području djelovalo pet dječjih domova, ali se mreža ovih ustanova širila, a s njom i broj djece u njoj. Mreža dječjih domova dalje se širila na područje Rijeke, Slavonije i Zagreba. Prema Lipovcu (1895) u Rijeci je tada djelovalo dom za predškolsku djecu u Lovranu koji se istodobno ubraja u jedan od najboljih ustanova ovog tipa, a na području Zagreba osnovan je dječji dom „Anka Butorac“ koji je brojio 84 djece predškolske dobi (Lipovac, 1895). Organizacija rada dječjih domova bila je organizirana prema načelima rada u dječjem vrtiću (Mendeš, 2020). Osim zdravstvene zaštite

¹⁹ Plan i program rada dječjih vrtića u dječjim domovima i obdaništima za predškolsku djecu (1947). U: Mendeš, B. (ur) (2022). Programske orijentacije ranog i predškolskog odgoja u Hrvatskoj. Zagreb: Novi redak, str. 97, 106, 124, 132.

cilj ovih ustanova je bio i odgoj djece. Upravo zato nedostatak stručnih odgojitelja predstavlja teškoću u radu domova.

Kako je u prethodnim dokumentima opisano u svrhu njege, zdravstvene zaštite i odgoja djece u dobi do tri godine razvija se mreža jaslica. Marinić (1948b, prema Mendeš, 2020) pojašnjava kako je osnovni zadatak jaslica da osigura kontekst u kojem će se djeca odgajati tako da budu zdrava, radosna i aktivna. Lipovac (1895) spominje i kako su se u ovom razdoblju žene počele uključivati u industrijske i druge djelatnosti. Upravo iz tog proizlaze nastojanja jaslica da zadovolje potrebe zaposlenih roditelja. To objašnjava zašto su se jaslice u ovom periodu otvarale pri industrijskim naseljima, seoskim radnim zadrugama i slično.

Još jedan oblik ustanova zaštitno-odgojnog karaktera koji se razvija u poslijeratnim godinama su dječja obdaništa. Isto kao i jaslice mogu biti stalnog ili sezonskog tipa. Osnovna svrha sezonskih obdaništa je osloboditi majke brige o djeci za vrijeme rada na poslu, a stalna obdaništa su prije svega nastojala osigurati djeci zdravstvenu zaštitu i prehranu (Lipovac, 1985). Obdaništa su djelovala diljem cijele NR Hrvatske ili kao samostalne ustanove ili u okviru tvorničkih kompleksa (Mendeš, 2020). Dječja obdaništa, kao poseban tip institucija za dnevni boravak djece 1956. godine kod nas prestaju djelovati.

5.4. Četvrto razdoblje (1958.-1990.)

Ovo 32-godišnje razdoblje u kojem će u nastavku biti riječ, označava novo razdoblje u razvoju institucijskog predškolskog odgoja. Što to znači? Budući da je NR Hrvatska u tom periodu još uvijek bila dio FNR Jugoslavije, svi dokumenti glede predškolskog i školskog sustava, a doneseni na razini tadašnje Jugoslavije, vrijedili su i za Hrvatsku. 1957. godine Komisija za reformu školstva FNRJ je izradila Prijedlog sistema i obrazovanja i odgoja u istoimenoj državi (Mendeš, 2020). Novost ovog Prijedloga je spominjanje predškolskog odgoja kao dijela školskog sustava. Dokument je potpuno prihvaćen 1958. godine što objašnjava zašto ovom godinom započinje novo razdoblje u predškolskoj djelatnosti. Cilj predškolskog odgoja postaje osigurati djeci zdravo i veselo djetinjstvo, istovremeno podupirući djetetov tjelesni, intelektualni, moralni i estetski odgoj (Mendeš, 2020).

Dakako, razvoj predškolskog odgoja se i dalje regulira i drugim normativnim dokumentima. Prvi od njih je *Zakon o dječjim vrtićima* iz 1965. godine podijeljen u šest

poglavlja koji se odnose na Opće odredbe, Organizaciju i rad, Sredstva za rad, Upravljanje, Prijelazne i Završne odredbe.²⁰

U poglavlju o Općim odredbama definira se kako je dječji vrtić ustanova u kojoj se provodi odgoj i obrazovanje djece od treće godine do polaska u školu, a odgoj djece se ističe kao djelatnost od posebno društvenog interesa. Drugim riječima, dječji vrtići su integralni dio odgojno-obrazovnog sistema te pridonose potpunijem ostvarivanju općih odgojno-obrazovnih ciljeva.

Ostvarivanju tih ciljeva posebno će pomoći zadaci propisani u ovom Zakonu, a to su prema članku 2:

„U ostvarivanju općih ciljeva odgoja i obrazovanja zadatci dječjeg vrtića su

- a) da se utječe na zdravlje i tjelesni razvitak djeteta
- b) da se utječe na razvoj intelektualnih i drugih sposobnosti djece i da im se pruže elementarna znanja o prirodi, životu i radu ljudi i obogate njihovo iskustvo, da razvijaju dječje stvaralaštvo i smisao za estetsko doživljavanje i izražavanje
- c) da zadovolje potrebe djece za igrom i zajedničkim životom u krugu vršnjaka
- d) da surađuju i pomažu roditeljima u zbrinjavanju djeteta, te
- e) da surađuju s mjesnim zajednicama i drugim organizacijama“.²¹

Odgojno-obrazovni rad provodi se na temelju „jedinstvenih pedagoških načela i potreba sredine u kojoj djeluju“.²² Prilikom organiziranja rada izmjenjuju se različite aktivnosti i oblici rada koji odgovaraju dobnim i individualnim sposobnostima djece. Nažalost, ovim *Zakonom* djeca s teškoćama u razvoju se ne uključuju u skupine. Odgojni rad povjeren je odgajateljima sa završenom odgajateljskom školom.

Važan dokument na području normativnog reguliranja predškolske djelatnosti ovog doba je i *Zakon o dnevnoj društvenoj brizi o djeci u drugoj porodici*.²³ Ovim *Zakonom* iz 1977. godine konkretiziraju se postupci to jest propisuju uvjeti vezani za brigu o djeci u prostorima drugih obitelji. Cilj ovakvog vida društvene brige o djeci mlađe predškolske dobi je bio osigurati pravilan psihofizički razvoj u uvjetima pravilne njege i odgoja, prehrane i odmora te igre i kretanja.²⁴

²⁰ Sabor SR Hrvatske: Zakon o dječjim vrtićima, *Prosvjetni vjesnik*, 3/1996.

²¹ Isto, čl. 2.

²² Isto, čl. 1

²³ Sabor SR Hrvatske: Zakon o dnevnoj društvenoj brizi o djeci u drugoj porodici, *Narodne novine*, 49/1997.

²⁴ Isto, čl. 14.

1979. godine donošenjem *Zakon o odgoju i osnovnom obrazovanju* predškolski odgoj postaje dio djelatnosti odgoja i obrazovanja.²⁵ Sukladno tome cilj predškolskog odgoja jednak je onom na području odgoja i osnovnog obrazovanja. U članku 3 konkretnije se obrazlaže cilj, a to je „formiranje svestrano razvijene, socijalističke, slobodne, revolucionarne, stvaralačke, radne, kritičke, humane, samoupravljačke ličnosti, sposobne i odgovorne za izgradnju i obranu našeg socijalističkog samoupravnog društva“.²⁶

1981. Sabor SR Hrvatske donosi *Zakon o društvenoj brizi o djeci predškolskog uzrasta* koji u biti konkretizira pojedine odredbe prethodno opisanog dokumenta.²⁷ Na samom početku, u članku 1 definira se društvena briga o djeci predškolskog uzrasta kao poseban vid društvene zaštite u kojoj se realiziraju različiti oblici društvene njege, odgoja i zaštite djece te dobi, ali i različiti sadržaji i aktivnosti iz područja tjelesne, tehničke i općenite kulture te zdravstvene i socijalne zaštite.²⁸

U nastavku, konkretnije u članku 2 donosi se i cilj društvene brige o djeci, a to je:

„ostvarivanje njege, odgoja i zaštite djece za vrijeme rada roditelja: ostvarivanje prava djece na minimalni program predškolskog odgoja, posebno prije polaska u osnovnu školu; pridonosenje planiranju porodice i njenom socijalističkom preobražaju“.²⁹

Odgojna djelatnost u predškolskim ustanovama izvodi se i prema programsko metodskim uputstvima koje izrađuje Ministarstvo socijalnog staranja NR Hrvatske (Lipovac, 1985). Razvoj organiziranog predškolskog odgoja ovog perioda obilježen je strukturiranim, ali i manje strukturiranim predškolskim odgojno-obrazovnim programima.

Jedan od značajnih programa je *Program odgojno-obrazovnog rada u dječjem vrtiću* iz 1967. godine kojeg su u međurepubličkoj suradnji izradile SR Hrvatska, SR Srbija i SR Crna Gora.³⁰ Program je 1971. godine, nakon trogodišnje eksperimentalne primjene, postao obavezan. Već se u samom predgovoru napominje kako je ovo osnovni dokument za rad u predškolskim ustanovama kakvi do tada nije postojao na našim područjima. Program je podijeljen u tri poglavlja: uvodni dio o osnovnim načelima, program odgojno-obrazovnog rada u mlađoj, srednjoj i starijoj grupi te osnovni uvjeti za realizaciju rada.

²⁵ Sabor SR Hrvatske: *Zakon o odgoju i osnovnom obrazovanju*, *Narodne novine*, 4/1980.

²⁶ Isto, čl. 3.

²⁷ Sabor SR Hrvatske: *Zakon o društvenoj brizi o djeci predškolskog uzrasta*, *Narodne novine*, 28/1981.

²⁸ Isto, čl. 1.

²⁹ Isto, čl.2.

³⁰ Zavod za unapređivanje osnovnog obrazovanja SR Hrvatske (1967). *Program odgojno-obrazovnog rada u dječjem vrtiću*.

U poglavlju o osnovnim načelima definira se predškolska ustanova u kojoj se pored društvenog odgoja ostvaruje i obrazovanje za djecu od treće godine do polaska u školu. Govori se o značaju, cilju i zadacima predškolskog odgoja. Slijedeći ovaj dokument, cilj predškolskog odgoja postaje:

„u granicama društvenih mogućnosti pružiti najmlađoj generaciji zdravo i vedro djetinjstvo i da u skladu s općim odgojnim ciljem i zakonitostima psihofizičkog razvitka djeteta, doprinose njegovom pravilnom fizičkom, umnom, moralnom i estetskom odgoju“.³¹

Očuvanje fizičkog zdravlja i formiranje higijenskih navika djece, razvoj intelektualnih sposobnosti, radoznalosti i stvaralaštva, moralni i estetski razvoj, zadovoljavanje potrebe djece za igrom i suradnja sa obitelji postaju zadacima odgoja i obrazovanja.

Polazeći od ovako postavljenog cilja i zadataka društveni predškolski odgoj objedinjuje brigu za potpunu zdravstvenu zaštitu i fizički razvoj te je usmjeren na svestran razvoj svih sposobnosti i osobina djeteta predškolske dobi.

Ovo vremensko razdoblje obilježeno je naglim razvojem prometnog saobraćaja što je rezultiralo brojnim opasnostima i nesrećama. Posljedično se javila potreba za stvaranjem drugačijeg dokumenta u svrhu zaštite djece, a riječ je o *Programu i uputama za saobraćajni odgoj u predškolskim ustanovama* iz 1968. godine (Mendeš, 2020). Saobraćajni odgoj ne može se izdvojiti kao posebno odgojno-obrazovno područje, već je bio ukomponiran u cjelokupno odgojno-obrazovno područje. Slijedeći primjer prethodno navedenog dokumenta, rad se realizira po dobnim skupinama-mlađoj, srednjoj i starijoj, a zadatci saobraćajnog odgoja su pridonijeti sigurnosti djece kao sudionicima u prometu te postepeno obogatiti djetetova znanja koja će im pomoći u snalaženju u prometu.³² Naposljetku, zadatak saobraćajnog odgoja je i razvoj psihičkih te drugih sposobnosti poput pažnje, discipliniranosti i samostalnosti.³³

Pojam društvene brige o djetetu spominje se i u programskim orijentacijama. Tako je 1976. godine Prosvjetni savjet SR Hrvatske izradio pokusni program pod nazivom *Programska orijentacija za društveno organizirani odgoj djece predškolske dobi koji se ostvaruje u posebnim oblicima u godini prije polaska u osnovnu školu*, poznatiji pod nazivom *Program minimuma odgojno-obrazovnog rada s djecom u godini prije polaska u osnovnu školu* (Mendeš, 2020). Ovaj program vrijedio je kao orijentacija u svim sredinama naše

³¹isto, 13

³² Program i upute za saobraćajni odgoj u dječjem vrtiću (1968). U: Mendeš, B. (ur) (2022). Programske orijentacije ranog i predškolskog odgoja u Hrvatskoj. Zagreb: Novi redak, str 147.

³³ Isto,148.

države. Važno je napomenuti kako je program izveden kao pokusni, odnosno trebao je proći realizaciju da se vidi učinkovitost i izvedivost postavki programa.³⁴ Konceptija ovog predškolskog programa bila je namijenjena djeci koja su u godini pred polazak u školu, a do tada nisu pohađala vrtić.

Kao i drugi programski dokumenti ovog razdoblja i ovaj obrazlaže ciljeve i zadatke programa minimuma odgoja i obrazovana. Uz to detaljno obrazlaže i osobine šestogodišnjeg djeteta te orijentacijske sadržaje programa u trajanju od 150 sati.

Počevši od svog cilja, ovaj dokument napominje kako odgojno-obrazovni rad s djecom u godini pred polaska u školu treba stvoriti uvjete za daljnji fizički, emocionalni, intelektualni te društveno-moralni odgoj, ali i u duhu tadašnjeg političkog programa za uspješan daljnji socijalistički odgoj i obrazovanje.³⁵ U svrhu ostvarivanja tog općeg cilja zadaća pedagoških radnika je čuvati zdravlje djece te razvijati navike za čuvanje zdravlja, stvoriti osjećaj dobrodošlice i prihvaćenosti djetetu, dopustiti djetetu pravo na pogrešku i neometano postavljanje pitanja, jačati međusobnu suradnju te razvijati njegov grupni i domoljubni identitet.³⁶

Ovim programom shvaća se da djecu ne može na tradicijski način, discipliniranjem osposobiti za školu. Zbog dobi djeteta, napušta se shvaćanje da se djecu može pripremiti za školu samo ako nauče prethodno čitati i pisati. Umjesto toga u programu u trajanju od 150 sati treba djetetu osigurati uvjete stvarnog života koji će mu pomoći da stvori pozitivno iskustvo o sebi, drugima te o njihovim djelatnostima.

Razvojem predškolskog odgojnog sustava te shvaćanje važnosti ranih godina dječjeg života posebna se pozornost posvećuje i jaslicama. Temeljem dotadašnjih znanstvenih podataka o značaju odgoja na cjelokupni razvoj, Prosvjetni savjet SR Hrvatske 1977. donio je *Programske osnove za njegu i odgoj u dječjim jaslicama*.³⁷

Budući da se u prve tri godine života stvaraju temelji za budući razvoj, ovaj dokument objašnjava značenje i zadatke njege i odgoja djece jasličke dobi, opće zahtjeve i načela provođenja njege i odgoja u dječjim jaslicama. U posljednjem poglavlju detaljno se opisuje

³⁴ Program minimuma odgojno-obrazovnog rada s djecom u godini prije polaska u osnovnu školu (1976). U: Mendeš, B. (ur) (2022). Programske orijentacije ranog i predškolskog odgoja u Hrvatskoj. Zagreb: Novi redak, str. 257.

³⁵ Isto, 258.

³⁶ Isto, 258.

³⁷ Prosvjetni savjet SR Hrvatske (1977). Programske osnove za njegu i odgoj u dječjim jaslicama. u: Šnajder, Z. ur. (1978). *Zdravstveno-odgojni programi djece u jaslicama i u drugoj porodici*. Zagreb: Savez zajednica društvene brige o djeci predškolskog uzrasta SR Hrvatske, str. 9-74.

formiranje odgojnih grupa, ritam dana, svakodnevno primanje djece i odlazak kući, spavanje, njega i hranjenje te mjere za čuvanje i unaprjeđivanje zdravlja.

Njega i odgoj djece u jaslicama, kao najorganiziraniji oblik društvene brige o djeci jasličke dobi, donosi brojne prednosti na socijalnom, zdravstvenom i pedagoškom planu. Naime, smještanjem djece zaposlenih roditelja u jaslice sprječava se ili ublažuje utjecaj nepovoljnih prilika na socijalni rast i razvoj, a djeca su pod svakodnevnom liječničkom zaštitom.³⁸ Iako im je cilj očuvanje i unaprjeđivanje zdravlja, jaslice su ipak odgojno-zaštitna ustanova te kao takva ima zadatak i osigurati povoljnu emocionalnu i socijalnu atmosferu koja će kod djeteta stvarati osjećaj zadovoljstva i sigurnosti te podržavati njegovu radoznalost i aktivnost. Očekuje se i suradnja s roditeljima te suradnja s dječjim vrtićima radi odgojnog kontinuiteta.

1983. godine, pod utjecajem novih znanstvenih spoznaja o djetetu i njegovu razvoju, uviđaju se nedostaci i rigidnost postojećih programa i pojavljuje se potreba za novim. Tako iste te godine nastaje program pod nazivom *Osnove programa rada s djecom predškolskog uzrasta*.

Ukidanjem tradicionalne podjele odgojno-obrazovnih sadržaja i podjelom u tri odgojno-obrazovne cjeline (Dijete i njegova okolina, Govor, izražavanje i stvaranje i Tjelesna i zdravstvena kultura) ukazuje potrebu za većom fleksibilnošću te cjelovitijem pristupu odgoju i obrazovanju djeteta (Petrović-Soćo, 2013).

U *Osnove programa rada s djecom predškolskog uzrasta* ugrađen je zahtjev da se generaciji predškolske dobi osiguraju uvjeti za pravilan cjeloviti razvoj. Program je okrenut prema djetetu te usklađen sa njegovim mogućnostima i potrebama. Temeljem toga određuju se i ciljevi odgojno-obrazovnih područja. U okviru područja o djetetu i njegovoj okolini cilj je :

“razviti radoznalo, samostalno, inicijativno dijete koje je sposobno i spremno prihvatiti način i norme zajedničkog života i rada (...) te omogućiti djetetu da u neposrednom i aktivnom kontaktu sa svojom okolinom stekne osnovne spoznaje o prirodi, životu i radu ljudi te da izgrađuje aktivan, istraživački i stvaralački odnos prema svojoj neposrednoj prirodnoj i društvenoj okolini.”³⁹

Dalje se navodi i cilj u okviru područja o govoru, izražavanju i stvaranju definirajući ga kao “razvijanje perceptivne osjetljivosti i govora djeteta (...), bogaćenje njegovog spoznajnog,

³⁸ Isto, 9.

³⁹ Prosvjetni savjet SR Hrvatske (1983). Osnova programa rada s djecom predškolskog uzrasta, *Vjesnik Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu SR Hrvatske*, 6/1983, 11-12.

emocionalnog i doživljajnog svijeta te razvijanje sposobnosti zamišljanja, izražavanja i stvaranja (...)”⁴⁰ Naposljetku cilj tjelesne i zdravstvene kulture je “(...) čuvati i unaprjeđivati vlastito zdravlje i zdravlje svoje okoline te podmiriti biopsihocijalne motive za kretanjem”⁴¹

5.5. Peto razdoblje (1990.-danas)

90-e godine prošlog stoljeća obilježilo je stvarane neovisne i suverene Republike Hrvatske. Budući da je Hrvatska postala samostalna država, imala je priliku u periodu ispred sebe stvoriti i vlastiti odgojno-obrazovni sustav. Socijalizam je zamijenjen demokracijom pa su u sustav odgoja i obrazovanja uključene humanističke ideje, ljudska prava, pluralizam te pravo na izbor. Ipak, zbog nepovoljne situacije izazvane ratom izgradnja novog odgojno-obrazovnog sustava je bila usporena. Vrgoč (1991) napominje kako se ratna agresija odrazila na odgojno-obrazovni sustav. Naime, zahvaćene ratom i ratnim zbivanjima brojne obitelji s djecom morale su se preseliti izvan područja ratnog razaranja, a brojne predškolske ustanove su bile uništene.

Unatoč tome, odgojno-obrazovni sustav nastavlja se razvijati. Novi odgojno-obrazovni sustav predstavlja inovaciju i nadopunu koncepcija i zakona iz prošlog razdoblja. Predškolski odgoj, kao podsustav odgoja i obrazovanja također je moderniziran. Osnivači predškolskih ustanova od tada mogu biti privatne osobe, ali i vjerske zajednice. Na našim područjima pojavljuju se i alternativni vrtići poput Waldorfa, Montessori i Agazii. Nastaju i novi zakonski i programski dokumenti kojima se regulira predškolska djelatnost

Prva zakonska regulativa izlazi 1991. godine u vidu *Zakona o društvenoj brizi o djeci predškolske dobi*. Prema članku 25. predškolski odgoj je bio organiziran tako da:

- a) „doprinosi pravilnom psihofizičkom razvoju djeteta i formiranju higijenskih navika,
- b) utječe na razvoj intelektualnih i drugih sposobnosti,
- c) razvija radoznalost kod djeteta i omogućuje stjecanje elementarnih znanja o prirodi, životu i radu ljudi, te obogaćuje dječje iskustvo,
- d) njeguje i obogaćuje dječje stvaralaštvo i sposobnost izražavanja pokretom, te likovnim i glazbenim izrazom
- e) zadovoljava potrebe djece za igrom i zajednički životom, te utječe na pozitivan emocionalni i socijalni razvoj djeteta, formiranje pozitivnih moralnih osobina i radnih i kulturnih navika,

⁴⁰Isto, 13.

⁴¹Isto, 14.

- f) smanjuje negativne posljedice primarnih teškoća i sprečava nastajanje sekundarnih teškoća kod djece s teškoćama u razvoju,
- g) priprema djecu za odgoj i osnovno obrazovanje“.⁴²

1997. godine Sabor Republike Hrvatske donosi *Zakon o predškolskom odgoju i naobrazbi*.⁴³ Člankom 3 definirana je dob korisnika. Dakle, predškolski odgoj provodi se za djecu od navršenih šest mjeseci života do polaska u školu. Isti članak navodi i kako se predškolski odgoj organizira „u skladu s razvojnim osobinama i potrebama djece te socijalnim, kulturnim, vjerskim i drugim potrebama obitelji“.⁴⁴ Prema ovom *Zakonu* predškolski odgoj obuhvaća programe odgoja, naobrazbe, zdravstvene zaštite, prehrane te socijalne skrbi.

2013. godine donesen je *Zakon o izmjenama i dopunama zakona o predškolskom odgoju i naobrazbi*. Temeljem ovog *Zakona* riječ naobrazba zamjenjuje se riječju obrazovanje, a ispred riječi predškolske dobi dodaje se riječ rane. Dokumentom je donesena odluka da se cjelokupni odgoj i obrazovanje predškolske djece temelji na Nacionalnom kurikulumu te kurikulumu vrtića.⁴⁵ Sukladno članku 8. u dječjem vrtiću se provode:

- „redoviti programi njege, odgoja, obrazovanja, zdravstvene zaštite, prehrane i socijalne skrbi djece rane i predškolske dobi koji su prilagođeni razvojnim potrebama djece te njihovim mogućnostima i sposobnostima,
- programi za djecu rane i predškolske dobi s teškoćama u razvoju,
- programi za darovitu djecu rane i predškolske dobi,
- programi na jeziku i pismu nacionalnih manjina,
- programi predškole,
- programi ranog učenja stranih jezika i drugi programi umjetničkog, kulturnog, vjerskog i sportskog sadržaja.“⁴⁶

Programska razina ovog razdoblja obilježena je sa nekoliko važnijih dokumenata, od kojih je jedan na snazi i danas. 1991. godine doneseno je *Programsko usmjerenje odgoja i*

⁴² Sabor Republike Hrvatske: *Zakon o društvenoj brizi o djeci predškolskog uzrasta*, *Narodne novine*, 18/1991, čl. 25.

⁴³ Sabor Republike Hrvatske: *Zakon o predškolskom odgoju i naobrazbi*, *Narodne novine*, 10/1997.

⁴⁴ Isto, čl. 3.

⁴⁵ *Zakon o izmjenama i dopunama zakona o predškolskom odgoju i naobrazbi*, *Narodne novine*, 94/2013, čl. 15.

⁴⁶ Isto, čl. 8.

*obrazovanja predškolske djece.*⁴⁷ Cijeli dokument temelji se na Prijedlogu razvojno-humanističke koncepcije predškolskog odgoja u Republici Hrvatskoj (1991) što znači da je dijete u središtu svega to jest dijete je vrijednost po sebi koja se prihvaća u svojoj osobnosti. Ovaj dokument polazi i od toga da je dijete osoba koja ima prava, a u odgoju se treba uvažavati njegovo dostojanstvo i razvijati njegovo samopoštovanje. Obzirom na ovakav cilj, posebna pozornost se daje stvaranju poticajne okoline u kojoj će dijete ostvariti priliku za uspješno uspostavljanje i održavanje emocionalnih i socijalnih odnosa s odraslima i drugom djecom.

Dvije godine kasnije donesen je i *Nacionalni program odgoja i obrazovanja za ljudska prava*. Ovaj dokument je važan za predškolsko područje jer se dio ovog dokumenta bavi polazištima predškolskog odgoja, ciljevima i zadaćama, područjima, temama, strategijama i ulogama odgajatelja te elementima praćenja i vrednovanja odgojnih nastojanja. Prema *Nacionalnom programu* cilj predškolskog odgoja je „jačanje osobnog identiteta djeteta kao pretpostavke za uspostavljanje humanih odnosa sa drugima, te prihvaćanje sebe kao dijela zajednice koja osigurava, ali i zahtjeva odgovornosti pojedinca“⁴⁸

2010. godine izlazi *Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje*. Ovaj dokument prikazuje sastavnice kurikulumskog sustava, a to su vrijednosti, ciljevi, načela, vrednovanje učeničkih postignuća i druge. Iako u svom nazivu spominje djelatnost predškolskog odgoja, formulacija općih odgojno-obrazovnih ciljeva u kojima se uglavnom rabi riječ učenik ukazuje da se više odnosi na školski sustav.

Sukladno ovom predškolskom kurikulumu, cilj odgojno-obrazovnog rada u predškolskim ustanovama je stvoriti uvjete za potpun i skladan razvoj djetetove osobnosti. Drugim riječima, cilj je poticanje cjelovitog razvoja. Nizom aktivnosti i poticaja te međusobnom suradnjom i razumijevanjem svih dionika stvaraju se prilike za razvijanje svih djetetovih sposobnosti.

Prethodno navedeni dokument zamišljen je kao okvir za izradu različitih kurikuluma, a 2014. godine je iskorišten kao koncepcijski okvir za izradu *Nacionalnog kurikuluma za rani i predškolski odgoj i obrazovanje*. Sadržeci načela, vrijednosti, ciljeve, odnos Nacionalnog

⁴⁷Ministarstvo prosvjete i kulture RH, Zavod za školstvo (1991). Programsko usmjerenje odgoja i obrazovanja predškolske djece, *Glasnik Ministarstva prosvjete i kulture Republike Hrvatske*, 7-8/1991.

⁴⁸Vlada Republike Hrvatske (1999). Nacionalni program odgoja i obrazovanja za ljudska prava, 33-34.

kurikuluma za rani i predškolski odgoj i obrazovanje te kurikuluma vrtića i predškole, mjere osiguranja zamišljen je u vidu smjernica za rad.

Polazeći od suvremenih znanstvenih stavova o razvoju, odgoju i učenju te suvremene slike o djetetu, ovaj dokument kao svrhu predškolskog osiguranja vidi poticanje cjelovitog razvoja, odgoja i učenja kroz prizmu osobne, emocionalne i tjelesne, obrazovne te socijalne dobrobiti.

Osobna, emocionalna i tjelesna dobrobit uključuju

- „razvoj motoričkih vještina
- usvajanje higijenskih, prehrambenih i kretnih navika kao preduvjeta zdravlja
- uživanje u različitim interakcijama i aktivnostima • otvorenost djeteta prema svijetu oko sebe i prema novim iskustvima
- smirenost (odsutnost osjećaja ugroženosti, nemira, zabrinutosti)
- samoprihvatanje djeteta (nepotiskivanje emocija, prihvatanje sebe)
- samopoštovanje i samosvijest djeteta • sposobnost privremene odgode zadovoljavanja svojih potreba
- razvoj identiteta djeteta (osobnog i socijalnog) • spremnost djeteta na donošenje odluka koje se odnose na njegove aktivnosti
- razvoj samostalnosti mišljenja i djelovanja
- procjenjivanje mogućih posljedica svojih akcija tj. razmatranje načina njihova ostvarenja
- inicijativnost i inovativnost djeteta
- samoiniciranje i samoorganiziranje vlastitih aktivnosti
- promišljanje i samoprocjena vlastitih aktivnosti i postignuća.“⁴⁹

Socijalna dobrobit podrazumijeva:

- “radoznalost i inicijativnost djeteta
- kreativnost, stvaralački potencijal djeteta
- percepcija sebe kao osobe koja može i voli učiti
- otkrivanje radosti i korisnosti učenja
- propitivanje vlastitih ideja i teorija (metakognitivne sposobnosti djeteta)
- stvaranje i zastupanje novih ideja
- argumentirano iznošenje vlastitih načina razmišljanja
- identifikaciju različitih izvora učenja i njihovu raznovrsnu primjenu

⁴⁹Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta (2014). Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, 11

- idejnu izradu i vođenje projekata (djetetovih i onih potaknutih od odgojitelja)
- visoku uključenost djeteta u odgojno-obrazovne aktivnosti (zaokupljenost)
- osvještavanje procesa vlastitog učenja, upravljanja njime i postupno preuzimanje odgovornosti za taj proces
- samoprocjenu djeteta u području učenja⁵⁰

Naposljetku pod socijalnom dobrobiti krije se:

- „razumijevanje i prihvaćanje drugih i njihovih različitosti (proizašlih iz vjerskih, rasnih, nacionalnih, kulturoloških i drugih različitosti ili posebnih potreba)
- usklađenost s obrascima, pravilima, normama i zahtjevima socijalne grupe/zajednice
- uspostavljanje, razvijanje i održavanje kvalitetnih odnosa djeteta s drugom djecom i odraslima • aktivno sudjelovanje, pregovaranje i konstruktivno rješavanje konfliktnih situacija
- zajedničko (usklađeno) djelovanje djeteta s drugima (djecom i odraslima)
- etičnost, solidarnost i tolerancija djeteta u komunikaciji s drugima
- mogućnost prilagodbe djeteta novim, promjenjivim situacijama i okolnostima (fleksibilnost i adaptabilnost)
- percepciju sebe kao važnog dijela zajednice/okruženja
- osjećaj prihvaćenosti i pripadanja
- percepciju sebe kao člana zajednice koji ima priliku i mogućnosti pružanja doprinosa zajednici • odgovorno ponašanje djeteta prema sebi i drugima⁵¹

Navedene dobrobiti se ostvaruju upravo kroz cjeloviti razvoj te razvoj djetetovih kompetencija. Prema *Nacionalnom kurikulumu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje* te kompetencije su:

1. „komunikacija na materinskom jeziku,
2. komunikacija na stranim jezicima,
3. matematičke kompetencije i osnovne kompetencije u prirodoslovlju,
4. digitalna kompetencija,
5. učiti kako učiti,
6. socijalna i građanska kompetencija,
7. inicijativnost i poduzetnost te
8. kultura svijesti i izražavanje“.⁵²

⁵⁰ Isto, 11.

⁵¹Isto, 12

Ovim kurikulumom daju se smjernice za odgojno-obrazovni rad koje će nam pomoću u razvoju djetetove autonomije, identiteta, znanja, humanizma i tolerancije, odgovornosti te kreativnosti

⁵²Isto, 12.

6. Analiza ciljeva institucijskog ranog i predškolskog odgoja u Hrvatskoj od početaka do danas

Komparativno promatrajući dokumente koji su uređivali rani i predškolski odgoj na našim područjima možemo primijetiti pluralizam funkcija i zadaća. Zadatke i funkcije predškolskog odgoja možemo razvrstati na dijete, obitelj i društvo.

Ako uzmemo u obzir socijalne ustanove kao preteče institucijskog predškolskog odgoja te dokumente donese prije 20. stoljeća i njihove ciljeve, zaključit ćemo kako je odgoj djece sveden na učenje, molitvu i vjersku pouku, poštivanje starijih te radni odgoj (Došen-Dobud, 2019).

Prije daljne analize valja kazati kako je Hrvatski predškolski odgoj prošao kroz tri koncepcije (koncepciju Friedricha Fröbela, društveno-organiziranu te humanističko razvojnu) kako bi lakše razumjeli ciljeve ustanova i dokumenata u pojedinim razdobljima. Koncepcija Friedricha Fröbela kod nas se počinje razvijati polovicom 19. stoljeća. Prema njoj djeca trebaju obavljati praktične radove u vrtu, aktivnosti poput šivanja, vezenja i slično. Cilj djelujućih i aktualnih ustanova i dokumenata iz ovog perioda je uglavnom socijalnog karaktera to jest skrb, njega i zaštita djece.

Društveno organizirana koncepcija vuče svoje korijene još iz ideje o društvenom odgoju djeteta, a odnosi se na brigu narodnih vlasti o odgoju djece. Na našem području ovaj koncept zaživio je nakon Prvog svjetskog rata, uspostavom Narodne Republike Hrvatske 1945. godine te traje do devedesetih godina dvadesetog stoljeća (Mendeš, 2020). Vrativši se na podijelu zadataka i funkcija možemo reći kako su se ciljevi i zadatci koji se odnose na dijete normirani polovicom prošlog stoljeća, 1945. godine. Posebni ciljevi i zadaci uključivali su zdravstvenu zaštitu u vidu njegovanja, socijalnu zaštitu u vidu zbrinjavanja te pedagošku zaštitu u vidu odgoja (Baran i sur, 2011). Nedugo zatim su se ti ciljevi proširili na fizički, psihički i emocionalni razvoj.

Promatrajući ciljeve odgoja u prvoj polovici prošlog stoljeća da se primijetiti kako se radi o centraliziranom modelu institucionalnog odgoja koji je pod vodstvom države i partijske vlasti (Babić, Irović, 1999). Obilježje ovog razdoblja je monolitnost ili jedinstvenost na programskoj i praktičnoj razini. Konformistička ponašanja ukazuju kako je srednja vrijednost ciljeva tada bila socijalna prikladnost. Vanjski čimbenici, institucije i pojedinci, postaju mjerilo za ispravnost mišljenja i djelovanja (Babić, Irović, 1999). Izrazi poput „pravilan

odgoj“, „pravilan društveni odgoj“, „pravilan fizički odgoj“ koji prevladavaju u dokumentima između 1945. i 1956. godine potkrjepljuju prethodno navedeno.

U idućem razdoblju, počevši od 1956. pa do 1965. ciljevi su normativno pragmatični u skladu sa ideologijom tadašnjeg partijskog političkog sustava (Babić, Irović, 1999). Cilj je dalje socijalno zbrinjavanje djece te pomoć roditeljima u primjenjivanju tada suvremenih načela i metoda. Ovo je ujedno i vrijeme tranzicije s državnog upravljanja na državno samoupravljanje.

U dokumentima iz 1965. i 1974. godine možemo vidjeti kako se također dodaje zadatak pružanja pomoći roditeljima u zbrinjavanju djece te primjeni novih odgojnih načela. Cilj je omogućiti majkama zbrinjavanjem djece u ustanove da sudjeluju u privrednom, kulturnom i društveno političkom životu. 1974. godine uvode se i zadaci vezani za intelektualni i estetski razvoj te socijalizaciju (Baran i sur, 2011). Kod intelektualnih zadataka važno je napomenuti kako se odnose na pružanje osnovnih znanja o prirodi i društvu te na pripremu za školu.

Analiziranjem ciljeva od 1965. godine pa do 1980. godine možemo iščitati kako se iza njih krije konvencionalnost u smislu poštivanja društvenih normi i tradicije te institucionalnog autoriteta (Babić, Irović, 1999). Zadaci postavljeni u obliku zahtjeva- ono što treba „osigurati“, „formirati“, „ispravljati“, „utvrđivati“ i slično dokaz su prethodnom zaključku. Ishodište ciljeva nalazi se i državnim i partijskim standardima. Iako izgleda kao da nastoje pomoći roditeljima u njihovom odgojnom djelovanju naspram djeteta zapravo osporavaju težnju obitelji da izgrade i „prenesu“ svoje obiteljske vrijednosti na djecu (Babić, Irović, 1999).

Cilj predškolskog odgoja u vrijeme trajanja koncepcije društveno-organiziranog predškolskog odgoja bio je jednak općem cilju odgoja u tom vremenu. Prema Mendešu (2020) cilj je određen kao razvoj svestrano razvijene socijalističke ličnosti. Naglasak je na tome da se pod pojmom svestrana ličnost podrazumijeva razvoj svih ljudskih osobina. Iako je vidljiv napredak i pozitivni razvoj u ovom razdoblju, Lipovac (1985) navodi kako planirani ciljevi i zadaci predškolskih ustanova nisu bili u srazu sa praksom. Dalje nadodaje kako se nastojalo pomoći zaposlenim roditeljima, a potrebe djece su bile zanemarene.

Društvene i političke promjene početkom 90-ih godina uzrokovale su reformaciju odgojno-obrazovnog sustava pa tako započinje razdoblje humanističko-razvojne koncepcije predškolskog odgoja. Cijeli sustav se inovira, a u središte se doista stavlja dijete. Budući da je u ovom periodu Hrvatska postala samostalna država, napušta se ideologija samoupravnog socijalizma. Napušta se koncepcija društvene brige o djeci kao rezultat socijalističkog

društva, a u središte se stavlja cjelovita briga za dijete još od najranije dobi (Mendeš, 2020). Tijekom ovog razdoblja kreće se ka unaprjeđivanju i postizanju što bolje kvalitete predškolskih ustanova. Prve godine ovog razdoblja određuju noviteti poput raznolikosti programa, demokratizacije i pluralizma te otvorenost prema roditeljima i okruženju. Cilj postaje ne samo socijalnog i zdravstvenog karaktera, već i odgojno-obrazovnog (Baran i sur, 2011). Apostolović (2014) naglašava kako se u Hrvatskoj tada djelatnost predškolskog odgoja i obrazovanja temelji na općim postavkama sustava iz kojih konačno proizlazi i cilj odgoja i obrazovanja djece u dječjim vrtićima. Opća pretpostavka je da se razvoj djeteta treba odvijati u skladu s njegovim potrebama, sposobnostima, interesima i osobnošću. Zahvaljujući tome novi kurikulum njeguje individualni pristup. Cilj obuhvaća sve aspekte razvoja djeteta te kreativnost i stvaralaštvo djeteta. Cjeloviti razvoj djeteta kao odgojno-obrazovni zadržao se i danas. Nasuprot prijašnjem discipliniranju, sada se njeguje sloboda, autonomija te razvoj kritičkog mišljenja.

Promatrajući ciljeve od samih početaka do danas možemo zaključiti kako je Hrvatska prešla značajan napredak u sustavu predškolskog odgoja i pristupa djeci. Prve ustanove bile su socijalno-zaštitnog karaktera, a cilj im je bio zaštititi i skrbiti o djeci bez roditeljske skrbi. Sredinom 19. stoljeća otvaraju se i ustanove kojima je cilj zaštititi djecu zaposlenih roditelja od siromaštva i štetnih utjecaja ulice. Promatramo li razdoblje od 1945.-1956. godine (treće razdoblje), ciljeve možemo generalizirati kao zbrinjavanje, čuvanje zdravlja, pravilan tjelesni i duhovni razvoj te pomoć zaposlenim majkama da sudjeluju u profesionalnom i javnom životu te pomoć u odgoju djece. Zatim ciljeve od 1956.-1965. godine (prva polovica četvrtog razdoblja) možemo svesti na zajedničke određujući ih kao stvaranje osnova za daljnji odgoj i obrazovanje djece, tjelesni i moralni i fizički razvoj djeteta, razvoj umnih snaga te elementarnog estetskog doživljaja te vedro i zdravo djetinjstvo. Osvrnemo li se na roditelje opet možemo primijetiti kako je cilj pomoći zaposlenim roditeljima u odgoju djece te sudjelovanje u javnom i profesionalnom životu. U drugoj polovici četvrtog razdoblja, od 1965. -1990. godine izdvajaju se ciljevi poput pravilnog tjelesnog razvitka djeteta. Uz pravilan tjelesni razvitak spominje se i razvoj pravilnih intelektualnih, moralnih i estetskih sposobnosti djece. U periodu od 1980.-1990. godine uz intelektualni i tjelesni, spominje se i emocionalni i socijalni razvoj te zdravlje. Posebno se ističe zadovoljavanje dječje potrebe za igrom u okruženju s vršnjacima te priprema djeteta za školu. Zdravo i vedro djetinjstvo također se stavlja u funkciju predškolskih ustanova. Spominju se i roditelji pa tako cilj postaje slično kao i u prethodnim razdobljima pomoći roditeljima u primjeni suvremenih

načela i metoda u odgoju i zdravstvenoj skrbi djece. 1990-ih godina svrha predškolskih ustanova postaje očuvanje zdravlja, razvoj emocionalne stabilnosti, socijalno razvoj kroz razvoj komunikacije i socijalne interakcije, razvoj radoznalosti, kreativnosti i intelektualnih sposobnosti te razvoj samostalnosti i slobode (Apostolović, 2014). Napokon, konačni cilj odgojno-obrazovnog sustava postaje cjelovit razvoj, učenje i odgoj djeteta izražen kroz osobnu, emocionalnu i tjelesnu dobrobit, socijalnu te obrazovnu dobrobit. Cjelovit razvoj ostvaruje se i kroz razvoj cjeloživotnih kompetencija koje su već ranije spomenute.

7. Zaključak

Odgoj je jako bitan aspekt u životu svakog pojedinca. Polaznu točku odgojnog djelovanja predstavljaju očekivanja o ishodima odgojnog djelovanja to jest cilj. Cilj u sebi sadržava cjelokupnu namjeru odgoja i obrazovanja, a kako bi lakše razumjeli te ostvarili te namjere, stručnjaci ispisuju zakone te kurikulume odgoja i obrazovanja.

Uvidom u literaturu uočavamo kako su se promjene u ciljevima institucijskog predškolskog odgoja događale postepeno. Baran i sur. (2011) spominju kako su ciljevi institucijskog odgoja na području predškolske djelatnosti u samim početcima dualni. Obrazloženje toga krije se u činjenici da su prve ustanove s kraja 19. stoljeća organizirane kao potreba zaposlenih roditelja o organiziranoj skrbi njihove djece za vrijeme rada, ali se u njima krije i odgojno-obrazovna zadaća. Ipak, objektivno gledajući možemo ustanoviti kako do izražaja više dolazi zadovoljavanje potreba roditelja nego li potreba djece. Idući dokumenti doneseni u 20. stoljeću imaju tradicionalni pristup usmjeren na zaštitu, skrb, discipliranje te realizaciju sadržaja i transmisiju znanja. Odgojna djelovanja ranijih dokumenata vezana su uz poticanje umnog, tjelesnog, moralnog i umjetničkog odgoja. Budući da su ova područja razmatrana zasebno ne možemo govoriti o integriranom i cjelovitom razvoju već o svestranom razvitku djeteta. Nerijetko se spominje i priprema djeteta za školu te prenošenje i memoriranje sadržaja. Tek 1976. godine *Programom minimuma odgojno-obrazovnog rada s djecom u godini prije polaska u osnovnu školu* shvaća se da cilj djeteta u predškolskoj dobi nije priprema za školu temeljena reproduciranjem znanja, brojenjem, pisanjem i slično. Kroz cijelo ovo razdoblje spominju se i roditelji te svrha institucija u vidu pomoći roditeljima u odgoju djece te primjeni suvremenih načela. Ovako postavljeni ciljevi primjereni su socijalističkoj paradigmi onog vremena. Ostvarivanje ovih ciljeva vodilo je ka jednoj svrsi, a to je razvoj svestrano razvijene socijalističke osobe.

Osamostaljenjem Hrvatske i prelaskom na demokraciju, u sustavu predškolskog odgoja dominira humanističko-razvojni koncept. Svrha odgojno-obrazovnih ustanova usmjerena je ka cjelovitoj brizi za dijete još od najranije dobi. Odgojem i obrazovanjem su obuhvaćeni svi aspekti djetetova razvoja, a fleksibilnim pristupom potiče se djetetova samostalnost, sloboda, identitet, znanje i autonomija.

Komparativno gledano, intervencija države u sektor predškolskog odgoja na području Hrvatske događa se relativno rano. Od tada na području institucionalnog predškolskog odgoja, u okviru ciljeva, možemo se pohvaliti pluralizmom funkcija te prisutnošću odgojne komponente. Uvidom u literaturu uočavamo kako su se promjene u ciljevima institucijskog

predškolskog odgoja događale postepeno. Postavke današnjih ciljeva svoje temelje dobile su upravo iz dokumenata napisanih prije više od cijelog stoljeća. Rezultat koji danas vidimo je suvremeno shvaćanje djeteta te stvaranje uvjeta za cjeloviti rast, razvoj, odgoj i učenje djeteta.

Sažetak

Cilj odgoja je općenito izražena intencija odgoja i obrazovanja. Kako bi lakše razumjeli, ostvarili te konkretizirali te ciljeve stručnjaci ispisuju kurikulume odgoja i obrazovanja. U ovom radu prikazane su promjene u ciljevima institucionalnog predškolskog odgoja počevši od 19. stoljeća pa do danas. Rad detaljno prikazuje ciljeve pojedinih zakonskih i programskih dokumenata pojedinog razdoblja. Promjene su se događale postepeno, ovisno o političkoj ideologiji, znanstvenim postignućima, društvenim i ekonomskim prilikama te potrebama roditelja i djece. Počevši s ciljem njege, odgoja i zaštite djece zaposlenih roditelja do stvaranja uvjeta za cjeloviti rast, razvoj, učenje i odgoj djece te razvoj njegovih kompetencija, Hrvatski odgojno-obrazovni sustav prošao je dug put razvoja.

Ključne riječi: odgojno-obrazovni cilj, institucijski predškolski odgoj, povijest predškolskog odgoja

Goals of institutional early and preschool education in Croatia: from the first beginnings to the National curriculum for early and preschool education

Abstract

The goal of education is the generally expressed intention of education. In order to make it easier to understand, achieve and make these goals more concrete, experts write education curriculum. This work shows in detail goals of statute and program documents of particular period. Changes happened gradually, depending on political ideology, scientific achievements, social and economic circumstances and the need of parents and children. Starting with the goals of caring for, raising and protecting the children of employed parents, till creating conditions for integral development, growth, learning, upbringing of children and the development of their competences, Croatian educational system has gone through long history.

Keywords: educational goal, institutional preschool education, history of preschool education

Literatura

A) TISKANI IZVORI

1. Ministarstvo prosvete Vlade Demokratske Federativne Jugoslavije (1945). Uputstvo za organizaciju i rad u zabavištima, *Narodne novine*, br. 7.
2. Vlada Demokratske Federativne Jugoslavije-Ministarstvo socijalne politike, Ministarstvo narodnog zdravlja i Ministarstvo socijalne politike (1945). Uputstvo za organizaciju, socijalno-zaštitni i odgojni rad u obdaništima za djecu predškolskog uzrasta u gradovima i industrijskim naseljima, *Narodne novine*, br. 60.
3. Vlada NR Hrvatske-Ministarstvo narodnog zdravlja (1947). Uredba o dječjim jaslicama, *Narodne novine*, br. 109.
4. Ministarstvo prosvjete NR Hrvatske (1949). Pravilnik o organizaciji i radu dječjih vrtića, *Prosvjetni vjesnik*, br. 8.
5. Sabor NR Hrvatske (1956). Zakon o dječjim vrtićima, *Prosvjetni vjesnik*, br. 4.
6. Sabor NR Hrvatske (1965). Zakon o dječjim vrtićima, *Prosvjetni vjesnik*, br. 3.
7. Zavod za unapređivanje osnovnog obrazovanja SR Hrvatske (1967). *Program odgojno-obrazovnog rada u dječjem vrtiću*. Zagreb: Zavod za unapređivanje osnovnog obrazovanja SR Hrvatske.
8. Pedagoški savjet SR Hrvatske (1971). *Program odgojno-obrazovnog rada u dječjem vrtiću*. Zagreb: Zavod za unapređivanje osnovnog obrazovanja SR Hrvatske.
9. Sabor SR Hrvatske (1977). Zakon o dnevnoj društvenoj brizi o djeci u drugoj porodici, *Prosvjetni vjesnik*, br.5-6.
10. Sabor SR Hrvatske (1980). Zakon o odgoju i osnovnom obrazovanju, *Narodne novine*, br. 4.
11. Sabor SR Hrvatska (1981). Zakon o društvenoj brizi o djeci predškolskog uzrasta, *Narodne novine*, br. 28.
12. Prosvjetni savjet Hrvatske (1983). *Osnove programa rada s djecom predškolskog uzrasta*. Zagreb: Zavod za prosvjetno-pedagošku službu SR Hrvatske, 1983.
13. Sabor Republike Hrvatske (1991). Zakon o društvenoj brizi o djeci predškolske dobi, *Narodne novine*, br. 7-8.

14. Ministarstvo prosvjete i kulture RH, Zavod za školstvo (1991). Programsko usmjerenje odgoja i obrazovanja predškolsko djece, *Glasnik Ministarstva prosvjete i kulture Republike Hrvatske*, br. 7-8.
15. Sabor Republike Hrvatske (1997). Zakon o predškolskom odgoju I naobrazbi, *Narodne novine*, br. 10.
16. Sabor Republike Hrvatske (2013). Zakon o izmjenama I dopunama Zakon o predškolskom odgoju I obrazovnju, *Narodne novine*, br. 94.
17. Ministarstvo znanosti, obrazovanja I sporta (2014). *Nacionalni kurikulum za rani I predškolski odgoj I obrazovanje*.

B) LITERATURA

1. Apostolović, D. (2014). Usporedna analiza ciljeva i zadataka predškolskog odgoja i obrazovanja prema programskim koncepcijama u Sloveniji, Hrvatskoj i Srbiji. *Metodički obzori*, 9 (20), 58-69.
2. Babić, N. i Irović, S. (1999). Ciljevi institucionalnog predškolskog odgoja u Hrvatskoj od 1945. do 1990. godine. *Dijete, vrtić, obitelj*, 5 (17), 3-9. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/183942> (Pristupljeno: 20. 6. 2023.)
3. Baran, J., Dobrotić, I. i Matković, T. (2011). Razvoj institucionaliziranog predškolskog odgoja u Hrvatskoj: promjene paradigme ili ovisnost o prijašnjem putu. *Napredak*, 152 (3-4), 521. – 539.
4. Bašić, S., (2011). (Nova) slika djeteta u pedagogiji djetinjstva. U: Maleš, D. (ur.), *Nove paradigme ranog odgoja* (str. 19-37). Zagreb: Filozofski fakultet.
5. Bognar, B. (2015). Čovjek i odgoj. *Metodički ogledi*, 22 (2), 9-37
6. Bognar, B., Simel, S. (2013). Filozofska polazišta pozitivne pedagogije. *Metodički ogledi*, 20 (1), 137-168.
7. Bognar, L., (2001). *Metodika odgoja*. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.
8. Cvijić, A. (1895). *Rukovođ za zabavište*. Zagreb: naklada Hrvatsko pedagogijsko-književnoga zbora
9. Dizdar, I. (1913). *Zakoni i propisi za opće pučke i građanske škole u Dalmaciji*. Zadar: Naklada hrvatske knjižarnice.
10. Došen-Dobud, A.(2019). *Nove slike iz povijesti predškolskog odgoja:prilozi povijesti institucijskoga predškolskog odgoja*. Zagreb:Novi redak.

11. Kujundžić, N. (1982). Teorije odgoja. *Pedagoški rad*, 37(3-4), 132-140, 224-233.
12. Lipovac, M. (1985). Predškolski odgoj u Hrvatskoj. Zagreb: Narodne novine i Osijek: Pedagoški fakultet.
13. Markočić, M. (1992). Razvojna djelatnost vrtića i novo Programsko usmjerenje, U: Vrgoč, H. (ur.), *Nova koncepcijsko-programska usmjerenja—iskustva u primjeni i projekciji razvoja predškolskog odgoja u Hrvatskoj* (str. 62-74). Zagreb: Hrvatski pedagoško-književni zbor.
14. Matijević, M., Bilić, V., Opić, S. (2016). Pedagogija za učitelje i nastavnike. Zagreb: Školska knjiga
15. Mendeš, B. (2015). Početci institucijskog predškolskog odgoja u Hrvatskoj i njegova temeljna obilježja. *Školski vjesnik: časopis za pedagošku teoriju i praksu*, 64(2), 227. – 250.
16. Mendeš, B. (2020). Prema suvremenom dječjem vrtiću: Pedagoška kretanja i promjene u sustavu ranog i predškolskog odgoja u Hrvatskoj. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
17. Mendeš, B. (ur.) (2022). *Programske orijentacije ranog i predškolskog odgoja u Hrvatskoj*. Zagreb: Novi redak, 55-63, 97-147, 147-153, 2577-289.
18. Mendeš, B., Županić Benić, M. (2021) Od tradicionalnog prema suvremenom metodičkom pristupu likovnim aktivnostima u dječjem vrtiću: hrvatska iskustva. *Croatian Journal of Education: Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*, 23(2), 444-510.
19. Petrović-Sočo, B. (2013). Razvoj modela kurikuluma ranoga odgoja i obrazovanja. Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima, 19(71), 10-13.
20. Seme-Stojnović, I., Vidović, T. (2012). *Djeca—čuvari djedovine*. Zagreb: Golden Marketing.
21. Serdar, E. (2013). Počeci institucionalnog predškolskog odgoja u Hrvatskoj. *Dijete, vrtić, obitelj*, 19 (71), 4-6.
22. Šnajder, Z. ur. (1978). *Zdravstveno-odgojni programi djece u jaslicama i u drugoj porodici*. Zagreb: Savez zajednica društvene brige o djeci predškolskog uzrasta SR Hrvatske.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja Katarina Dehak, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja ~~magistrica znanosti i pedagoških znanosti i obrazovanja~~ izjavljujem da je ovaj završni diplomski rad rezultat isključivo mogega rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i literatura. Izjavljujem da ni jedan dio završnoga/diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, stoga ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnoga diplomskoga rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 7.09.2023

Potpis Dehak Katarina

**IZJAVA O POHRANI ZAVRŠNOGA/DIPLOMSKOGA RADA (PODCRTAJTE
ODGOVARAJUĆE) U DIGITALNI REPOZITORIJ FILOZOFSKOGA FAKULTETA
U SPLITU**

Student/Studentica: *Katarina Debak*

Naslov rada: *Ciljevi iustitucijskog ranog i predškolskog odgoja u Hrvatskoj: od prvih
početaka do suvremenog krakulovana za rani i predškolski odgoj i obrazovanje*

Znanstveno područje: *Društvene znanosti*

Znanstveno polje: *Pedagogija*

Vrsta rada: *Diplomski rad*

Mentor/Mentorica rada (akad. stupanj i zvanje, ime i prezime): *doc. dr. sc. Branimir Heurich*

Sumentor/Sumentorica rada (akad. stupanj i zvanje, ime i prezime):

Članovi Povjerenstva (akad. stupanj i zvanje, ime i prezime): *doc. dr. sc. Ivana Visković,
asistenta Istra Tomic Kavelj*

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/autorica predanoga završnoga diplomskoga rada (zaokružite odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice potpuno odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada. Slažem se da taj rad, koji će biti trajno pohranjen u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15, 131/17), bude:

a) u otvorenom pristupu

b) dostupan studentima i djelatnicima FFST-a

c) dostupan široj javnosti, ali nakon proteka 6 mjeseci / 12 mjeseci / 24 mjeseca (zaokružite odgovarajući broj mjeseci).

(zaokružite odgovarajuće)

U slučaju potrebe (dodatnoga) ograničavanja pristupa Vašemu ocjenskomu radu, podnosi se obrazloženi zahtjev nadležnomu tijelu u ustanovi.

Mjesto, nadnevak: *Split, 7. 09. 2023.*

Potpis studenta/studentice: *Debak Katarina*